

№ 31 (240) 30 ліпеня 2001 г.

Беларусь па-расейску

«Зуброўцы» пакляліся змагаца з дыктатурай да канца сваіх дзён

Адзінай буйной палітычнай акцыяй на Дзень Незалежнасці стала прысяга сібрую арганізацыі «Зубр» на плошчы Перамогі ў Менску. Некалькі сотняў зуброў, з большага дзяцей, усклалі вянкі да манумэнта Перамогі, далі прысягу «боротьбы против диктатуры до конца своих дней», а пасля рушылі праспектам са здымкамі зынікльых апазыцыйных палітыкаў. Міліцыя блакавала дэмантрантаў ля мосту цераз Свіслач, тады яны пабраліся за руки і паселі на асфальце. Калі акцыя пратэсту скончылася, моладзь кінулася хавацца ў суседнія двары на вуліцу Камуністычную, а міліцыя перайшла да ропрэсіяў. Тэлекамеры зафіксавалі, як адных затрымліваюць, а другім проста даюць копа ўдагонку.

Нацыянал-дэмакратычныя сілы, застаўшыся на выбарах без сваіх кандыдатаў, знаходзяцца ў прастраці. А вось зубры не праспалі Дня Незалежнасці.

Аднак дзіўная гэта была клятва: на Бібліі і бел-чырвона-белым сцягам, але па-расейску. Дык тэкст прысягі быў нейкі недарочны. Як змагаца? Так і ўйдзеши сабе дзе да, які перад съмерцю піша на плоце «Время выбирать»...

Гэта расейскамоўнасць зуброў — татальнай і скрозь ні слова па-беларуску — невыпадковая. Ідзе яна не з нізоў, а згоры. Відаць, на сходках старэйшыя даюць інструкцыі тынэйджарам: пісаць трэба «Где Гончар?», а ня «Дзе Ганчар?», бо гэта патрабуе тактыка. Пытаныя, чаму такам тактыка, ва ўмовах падпольных рамантыкі задаваць не выпадае. Апранацца трэба гэта... Налепкі такія... Як на сходцы «Гербалайфу». Ясна, што раптоўная русіфікацыя тых, хто яшчэ ўчора гаварыў па-беларуску, ідзе не з душы, што гэта пажаданне таямнічых спонсараў. Маўляй, ёсьце Малады Фронт для белмоўных, і няхай будзе «Зубр» для расейскамоўных.

За гэтым бачыцца воля людзей, якія ведаюць Беларусь, па-першое, на ўзроўні лічбаў, па-другое — у межах менскага кальцавага дарогі. Паказаў перапіс, што 60% беларусаў у ходзе гаворачаю па-расейску — значыць, трэба агітаваць па-расейску. Аднак ня ўлічваецца, што для большасці расейскамоў-

ных беларуская мова не чужая. Нават для той чвэрці грамадзянін, якія не назвалі белмовы роднай, яна таксама важны элемэнт «я», нешта дарагое, хатніе, хоць і даўжэкае. Статыстыкай гэтага не пакажаш і ў перапісе не адлюструеш.

Больш за тое, мова стала такім самым сымбалем, як сцяг. Яе заціскаюць, аплёўваюць, не пускаюць з путаў савецкага права-пісу. І якраз-такі мове масавая сівядомасць спачувае больш, чым апазыцыі. Во — роднае, бо — сувятое, вечнае. Быкаўская і катратаўская.

Дарэчы, чаму ж па-расейску, але бел-чырвона-белым сцягам? Ясна, калі б Аляксей Шыдлоўскі, якому турэмшчыкі дубцамі на белай сіліне намалявалі чырвоны пісят, прысягай на чырвона-зялёным, гэта глядзелася б як абсурдны спектакль. Аднак хлапцы не заўажаюць, што і расейская пры-

сяга гучыць ня менш абсурдана. Як рэнэгацтва. Як пагоня за таннай папулярнасцю. Як несвабода.

У 90-х у Беларусі ішло змаганье «або — або». Учора зрабілі выбор на карысць расейскай цывілізацыі, расейскай культуры і расейскага Лукашэнкі, а некалі заўтра зробіць выбор на карысць беларускай цывілізацыі, культуры і кандыдата. Гэта непазыбежна! Цяжка зразумець тонкасці палітычных праграмаў, але ўсе выдаць на ведаюць: расейская мова — гэта Лукашэнка, беларуская мова — гэта свабода. Наколькі каравая беларусізацыя 90-х нашкодзіла вобразу мовы, настолькі лукавізм і кроў, пралітая эскадронамі съмерці, яго адмы. Перапіс 1999 г. толькі пацвердзіў гэта.

Зубры сваёй расейскай мовай хочуць падмануць філістэра? Ці расейскага аналітыка? І для першага, і для другога яны застануцца «нацыяналістамі» ўжо з-за бел-

чырвона-белага сцяга, праз самую апазыцыйнасць інтэгратору Лукашэнку! Затое чалавек беларускае культуры расейскую мову ўспрымае як фальш, кепскі спектакль для тэлекамеры НТВ. І ён мае нюх, гэты бульбаш. І ён зіньяверваецца. А на каго яшчэ можа разылічваць беларуская апазыцыя ў непазыбежным вулічным змаганьні, як не на людзей беларускай культуры? Вярхоўны Савет у 96-м ужо пагрэбаваў іхнай падтрымкай. Што атрымалася — вядома.

Калі вы супраць Лукашэнкі — значыць, вы за Беларусь. А значыць, мусіце падтрымліваць Пазынняка безаглядна. Такую безвыходнасць прапаноўваў Фронт раней. Цяпер адна крайнасць зъмяніла другую: калі вы за Беларусь і дэмакраты, значыць, мусіце безаглядна падтрымліваць зуброў ці Ганчарыка. Але ж як ім верыць, калі расейскамоўная і русафільская апазыцыя, тэя самыя ідэйныя натхніялінкі зуброў, якія прынцыпова нідзе ні слова па-беларуску, зь нязымнім посыпкам праўвалі адну палітычную кампанію за адной, з 1996 г. пачынаючу?

У іх свае мэты, у нас свае. Кампраміс магчымы. Толькі ў выніку яго можа ўзыніць палітычная альтэрнатыва Лукашэнкі. Падзел на людзей расейскай культуры і людзей беларускай культуры — цяжкая спадчына каліянялізму. На гэтых супарэчнасцях і грае рэжым Лукашэнкі. Пазынняк ня верыць «пшыёрды». Активісты Домаша ня вераць Ганчарыку. Але пе-раадолець гэты разлом можна толькі *компромісам*. Ад таго, што кампанія Ганчарыка вядзеца па-расейску, даверу да яго не дада-ца. Як і да зуброў. Но беларускія актыўісты працуяць за ідэю, а зубры?..

Ідэя недальнабачных палітыкаў, што для пераходу Беларусі ў славуны новы сьвет без Лукашэнкі нам дастатковая скінцузь з сябе аксаміты “нацыяналістычнае мовы”, нагадвае нешта вельмі зна-меае. Яна насяе новы раскол, сеес недавер, разбурае самы падмурок ідэі беларускай незалежнасці і дэмакраты.

А зубры, перайшоўшы на расейскую мову, адразу робяцца малаяўкамі.

Працяг на старонцы 3.

КАХАНЬНЕ ЛЕВІ ШТРАЎСА

Эсэ Вінцэсія Мудрова
пра джынсы і лесы.
Старонка 11.

Хроніка кампаніі Лукашэнку за 70

Паводле інфармацыі з крыніцы ў Адміністрацыі прэзыдэнта, А.Лукашэнка ставіць задачу забясьпечыць такі вынік выбараў, пры якім ён атрымаў бы на мениш за 70% галасоў. Дзеля гэтага плянуетца прыцягнучы усе адміністрацыйныя і інфармацыйныя рэсурсы. Ня выключаныя таксама далейшыя маніпуляцыі зь лічбай зарэгістраваных кандыдатаў. Пра апошнюю ўскосна съведчыць слова спн. Ярмошынай, якая заяўляла на Рады Рэспублікі, што «выбары адбудуцца, нават калі будзе зарэгістраваны толькі адзін кандыдат».

Б.Т.

Зъезд артадаксальных рамантыкаў

Учора ў менскім ДК «Сукно» адбыўся першы Кангрэс беларускай моладзі, на які сабраліся дэлегаты ад Маладога Фронту, Маладой Грамады, зуброў, ЗБС, БПС і яшчэ дзесяткі суполак — усяго за 300 чалавек. Прадстаўнікі БПСМ і БСМ не прыйшлі, хоць іх і запрашалі.

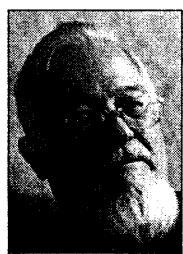
Працяг на старонцы 2.

Палітыкі зь сіламі

Толькі кандыдаты, за якімі стаялі арганізаваныя палітычныя сілы, сабралі 100 тысяч подпісаў

Чыгір, Казлоўскі, Ярашук, Сініцын, Марыніч, ані Пазынняк, ані іншыя «самотныя палітыкі» ці «палітызуючыя» бізнесмэны такога выніку дасягнуць ні здолелі.

Лукашэнка здаў 396 тыс. подпісаў, Домаш — 161 тыс., Гайду-

анонс АЙЦЕЦ

Ён усім патрэбны, паўсюль жаданы, людзі імкнущы да яго па падтрымку, дапамогу, спагаду, параду. Духоўнаму лідэру беларусаў съвету, айцу Аляксандру Надсану — 75.

Спэцыяльны нумар «НН» 6 жніўня.

НЯХІГРА МЭХАНІКА

ПРЕДПІС ГРАДАСТВУ
ЗАБЕЗБЕДЗІТЬ СПРАУДЖЕНИЕ

Лета палітычных канцэртаў

Дом наш Бангалор

Апошнім часам жыхары прылеглых да парку Дружбы народу шматлаврховікаў воляй-няволяй дапушчаюцца да палітычнага жыцьця стаўцы.

Менавіта тут, у менскай апазыцыйнай разэвэрці, на палаіне паміж плошчай Бангалор і аўтастанцыяй Кульман, праходзяць акцыі дэмакратычнага руху. Вось і 27 ліпеня, у чарговую гадавіну абвяшчэння Незалежнасці Беларусі, тут адбыўся рок-канцэрт "Пабудуем Дом наш — Беларусь". У фарматы мабілізацыі назыве выразна праглядаліся палітычныя сымпаты арганізатаў, і таму рэдкія прамовы, экспромты вядоўцы і бітліўская "Come Together", якое ў выкананні "Крамы" замянілася вышэйпазначаным слоганам, гучалі з дамешкам ніякаватасці. Тут жа на месцы з каронных скрынёў была складзеная канструкцыя, аблекеная разнастайнімі налепкамі "Выбірай", якая і мусіла ўвасабляць Дом наш — Беларусь. Хістка збудаванніе нёкалькі разоў разбураўлі міліцыянты, але яно з такай лёгкасцю адбudoвалася наноў, што гэта выглядала нават сымбалічна. Увогуле, людзі ў форме паводзіліся

Варты і няварты "Базар"

Ня варта верыць штампам
кшталту "Віцебск жыве "Славянскім базарам". Места жыве ім, а вакол яго. "Базарныя" выступы адбываюцца за агароджамі амфітэатру, куды пільнія міліцыянты праpusкаюць толькі ўладальнікаў квіткоў ці адмысловых лэйбай-акредытаций, а шматтысячныя натоўп на плошчы Свабоды нічога ня бачыць. Квіткі дарагія (некаторыя сягаюць колькі дзесятак тузычаў) і большасці віцьбічачу не па кішэні.

Затое на "Базары" можна заробіць неблагая гроши. Гэта датычыць сьпевакоў, гандляроў шашлыкамі, гарэлкай ды марозівам, а таксама мастакоў.

Шпацируючы па "Горадзе майстроў", што месціцца ля ратушы, варта як съслед разгледзеца, першым замаўляць сабе партрэт. Навокал безыліч студэнтаў-малівальшчыкаў, якія працуяць па систэме "1 хвіліна — 1 тысяча". Цана і якасць знаходзяцца ў адваротнай залежнасці.

Ня варта, пачуўшы грукат сярод

ночы, ускокваць з думкай пра бамбасковічу — гэта не вайна, а фарэвэрк, які ладзіць недзе а трэцяй, пасыля сканчэння канцэрту. Начынныя канцэрты — эксклюзіў для людзей з грашым.

Сярод натоўпу вылучаюцца ар-

ганізатары фэсту і расейцы. Першыя съмешныя сваімі паводзінамі а-ля "мы тут гаспадары". Расейцы ж веселяцца няудалымі спробамі паўсюль разылічвацца сваімі рублямі.

Алесь Кудрыцкі

збольшага малаагрэсіўна: абыякава размаўлялі наводдаль з абуранымі тубынцамі Бангалору, калматым гадаванцамі якіх беларуская апазыцыя ў чарговы раз перащодзіла справіцца з натуральнымі патрэбамі, ды сядзелі па аўтобусах за станцыяй Кульман. А моладзь, значная частка якой з-за свайго занадта маладога веку ня зможа сёлета праагласаваць нават за Ганчарыкі, танчыла і падкрывала ўлюблёнімі гуртамі, сярод якіх былі "Уліс", "Zet" ды "NRM", што грали, як заўсёды, файна. Аднак, арганізатары канцэрту відавочна чакалі нечага большага... "Нас сабралося тут пять тысяч, — заяўў вядоўца, памылкова ўжыўшы выраз не ва ўмоўным ладзе, разыгрываючы чарговыя майкі-выбірайкі. — Гэта значыць, як мінімум 2500 пароў. І ўсе яны сальюцца ў адным пасадунку — пасадунку свабоды..." Але публіка няблага пачувалася ўжо без такога кшталту эксперыменту, нягледзячы на адносна невялікую колькасць спажытых слабаальгагольных напояў... Мерапрыемства атрымалася як канцэрт, аднак як палітычная акцыя эфект мела мінімальны. На тое і Бангалор.

Андрэй Чык

Алэзіс адужаў

У апошнюю ноц сёлетняга Басовінча невядомыя моцні зьбліі бубнача NRM Алега Дзэмідовіча. Нейкі час пасыль таго ён заходзіўся ў беластоцкай рэанімацыі. Цяпер стан здароўя Алэзіса па-за пагрозай. 27-га ён іграў канцэрт у Менску.

С.М.

Копты

на платныя прыватныя аўбвесткі (для прыватных асобаў, на старонку 12):

- да 20 словаў (тэкставы модуль) — 113 руб.
- звыш 20 словаў (тэкставы модуль) — 143 руб.
- аформленая аўбвестка — 71 руб. за кв.см.
- аформленая аўбвестка — памерам больш за 24 кв.см. з улікам кошту арыгінал-макету — ад 94 руб. за 1 кв.см.

Аўбвесткі палітычнага характару і ад грамадзкіх арганізацый аплучаюцца паводле рэкламных расценак для камерцыйных аўбвестак.

Каб замовіць платныя прыватныя аўбвесткі, трэба пералічыць грошы праз пошту пераводам на разылковы раунак: рэдакцыя газеты "Наша Ніва", р/р 3012213050010, Ленінскае аддз. ААТ "Белбізнесбанк" Менску, код 763.

На зворотным баку блінку паштовага пераводу ў сэктары «Для пісьмовых паведамленньняў» запісваецца дакладна ў чытэльна тэкст аўбвесткі, тэлефон для сувязі і абавязковая дадаецца сказ: «За рэкламныя паслугі».

Беларусь па-расейску

Працяг са старонкі 1.

За імі няма Астроскага, няма Каліноўскага, няма Грыневіцкага, няма Рагулі, няма «Беларусі залатай» і «Мы выйдзем шчыльнымі радамі». Якія ж баявія песні зубры сціплаюць? Хіба «Последняя осень»? Дык якя ж яна апошняя? Яшчэ змагацца азмагацца!

Зубры робяцца пешкамі ў чужой двойнай (а мо ѹ трайной) гульні. Пазаўчора Шарэцкі, учора Домаш, сёняння Ганчарык, зутра... А мо краіна проста ня хоча «пераходнай фігуры», як і «пераходнай» мовы?

Верасені пакажа.

Калі «Зубр» растане, як «Гербайльф», для спонсараў у гэтым ня будзе проблемы, у шароўчыцу жа застанецца балючи ўспаміні пра няспраўдженую мару. Адракаючыся беларускай мовы, «Зубр» адракаеца і гістарычнай перспектывы. Не ўкаранёныя ў мове — да часцінкі. А вось «Край», Малады Фронт ці Задзіночаные Беларускіх Студэнтаў захаваюцца ў нашмат больш стабільным выглядзе.

дзе, бо ставяцца сябе ў пэрспэктыву на трох месяцаў, але году, пяці, пяцідзесяці гадоў.

Сапраўдна свабода і дэмакратыя немагчымыя бяз моцнай грамадзянскай супольнасці. Моцнае незалежнае грамадзтва ня ўчэпіца бяз моцнае нацыянальнае съвязі дамаскі. Нацыянальны дух не загарцецца без прыгожае культуры.

Свет урэшце — у верасні або праз пяць гадоў — вырашыць праблему Лукашэнкі. Ці вырашыць гэта праблемы Беларусі — во пытанніне. Ці палюбім мы свою краіну — пытанніне. Каб Беларусь змянілася, патрэбнае культурнае

перараджэнне, называючы яго нацыянальным адраджэннем, паміненьнем да культуры ці съпейнай рзвалюцыяй. А ў гэтыя справе любая цётка з Івенца, што зьблірае гроши з пэнсіі на ахайі граніты беларускамоўны помнік памерламу мужу, робіць болей, чым спансараваныя зубры. На жаль, хлопцы-зуброўцы!

Культурнае перараджэнне сьпее падсподна, за Лукашэнкам

Мабілізацыя пасыля базару

27 ліпеня, адначасова з акцыяй на плошчы Бангалор, адбыўся мабілізацыйны рок-канцэрт у віцебскім клубе "Сава".

Увогуле, музыкі, калі ехалі ў Віцебск, разылічвалі на два выступы: у "Саве" і на плошчы, пасыля мітынгу, прысьвеченага Дню Незалежнасці. Аднак, прыехаўшы на плошчу, яны не пабачылі ні бубноў, ні "панарамы" — адно да бубноў знёмае гукаўзмадцяльная ўстаноўка на колах і два мікрофоны. Зрэшты, нават гэта было раскошай: на тых дзвінцаў-трыццаць (разам з міліцыянтамі) чалавек, што прышёлі на мітынг, хапіла і легендарную фізкультурнага мацюгальника. Ашалелыя гурты паехалі ў "Саву". На ўздагон неслася мігафоннае "Жыве Беларусь!", якое нават часова заглушыла мабілізацыйную кампанію крышталаў, што пэрманэнтна адбываецца ў скверы Леніна і часам зьбірае не нашмат меншыя аўдиторы.

Канцэрт у клубе быў надзвычай энэргетычны. Даволі млява выглядалі толькі наваполацкія "The Stokes". Усе астатнія — панкаўская "Голая манашка", грандзікавы "Happy Face", альтэрнатыўны "Exist" і "Цмоі", фолькавы "Бан Жвірба" — працавалі ад душы. Эмацыйны напал узмацняўся яшчэ ў адсутнасцю вэнтыляціі, што выклікала шэраг незапланираваных стрытызы на сцэне і ў залі: музыкі грали без кашуляў, пот зь іх ліўся літаральна ручаямі. Ушчэнт змабілізаваныя слухачы адварвалі ад сцэны дрэнін прыбіты кавалак і гатовыя былі паразыцяваць на сувэніры ў саміх выступаўцаў. Асаблівай па-пулярнасцю карысталіся іхныя майкі з мабілізацыйным сонекам, галаўныя ўборы — у каго былі — і барабанныя палачки.

Увогуле, гэты год, відаць, запомніца нашым рок-музыкам як надзвычай насычаны — невядома, ці мелі б яны без мабілізацыйнай кампаніі гэтулькі канцэртаў, паездак, сустрэчаў. Дзякуючы ёй, рокеры атрымалі магчымасць пабачыць, якім павінен быць нармальны шоўбізнес. Гэты досьвед дапаможа трymацца сябе ў руках сярод усеагульнае апяты наступнага году.

Халімон

ци не за Лукашэнкам. Ад палітычнага клімату яно залежыць, але не больш, чым зерне — ад зімы.

Ад прысягі школьнікаў засталося пачуцьцё анекдатычнасці. Пасыль ўцімілася, чаму. "Бороться до конца сваіх дні" — гэта ж дрэнны пераклад беларускага "змагацца да скону". Па-беларуску — узънёслы выраз, па-расейску — як пракляцце, але і як анекдот адначасова. Нібы песні засыпяваць: "Мы выйдем теснини рядами".

Ня мае свайі мовы расейская-мойная апазыцыя. Гроши мае, ідэалы мянія на кандыдату, а замест мовы ўжывавае сурагат. Сурагат мовы можа нарадзіць толькі сурагат дэмакратыі. Як маем ужо сурагат незалежнасці. Трагедый хлапчукоў і дзяўчатаў, якіх вывёлі на плошчу Перамогі дарослыя кіраўнікі, будзе то, што супраць гэтага сурагату дэмакратыі сапраўды можна будзе змагацца да канца сваіх дзён з нязменным поспехам.

Барыс Тумар

Mакедонія

У столиці Македонії Скоп'є вибухнула чарговая хвала антызаходних бунтав. Дэманстранты атакавалі пасольствы краінаў НАТО і місію АБСЭ, спалілі машины, якія ім належалі. Гэткім чынам македонскія нацыяналісты пратэставалі супраць ціску міжнароднае супольнасці, якая прымушае ўрад Любчы Геаргіеўскага саступіць альбанскім сепаратыстам.

Тыя, нібыта, і просяць няшмат — каб іхнюю мову прызналі другой дзяржаўной, каб альбанскую нацыю, наройні з македонской, вызначалі дзяржаваўтаральнай і ўнеслы зъмены ў канстытуцыю, якія ўрэшце ператвораць Македонію ў дзяржаваціональную дзяржаву. Македонцы ўважаюць падобныя патрабаванні за пагрозу адзінству нацыі. Нават у спробах адчыніць яшчэ адзін альбанскі ўніверсітэт яны бачаць перадумовы для развалу дзяржавы.

Іх можна зразумець: калі сёньняшнія дэмографічныя тэндэнцыі захаваюцца, прыкладна ў 2020 г. македонцы стануть меншасыцо ў сваёй краіне. Сёнянія яны складаюць калі 65% насельніцтва. Альбанцаў цяпер 23%, а яшчэ ў 1953 г. іх было менш за 12%.

“Ужо ёсьць адна альбанская дзяржава, неўзабаве зъявіцца яшчэ адна, нашто ж ім трэцяя? Тыя няшчасныя альбанскія кабеты, замкнёныя ў дамох, якія нараджаюць па шэсьць і болей дзяцей, гэтыя прыбышы з Косава, якімія канца, — яны ж нас заўліоць! — такі аргументы можна пачуць у кавярынях Скоп’я. — А той македонскі народ, вымардаваны ў Грэцыі пасля другой сусветнай вайны, толькі і мае, што свой лапік зямлі. Чаму ён павінен яго аддаць?” Гэта — аргументы паспалітых македонцаў на каўсіць вайны.

Rасея

Увойдзеш і ня выйдзеш

Закон “Аб парадку прыняцця ў Расею і ўтварэння ў яе складзе новага суб’екту Федэрациі”, ухвалены Думай, распрацоўваўся з разлікам на далучэнне да Расеі новых тэрыторый, накшталт Абхазіі ці Прыднестраў, але ў працэсе прыняцця быў зъменены.

Акцэнт быў перанесены на ўзбуйненне наяўных рэгіёнаў Расеі.

Асноўным прынцыпам уваходжання ў склад Расеі зъяўляецца добраахвотнасць. Другая ўмова

Нацыя на мяжы разрыву з Захадам

Македонскі ўрад ня хоча весьці перамоваў з альбанскімі аддзеламі ня толькі таму, што ўважае іх тэрарыстычнымі арганізацыямі, але і таму, што значная, калі на большая частка іх верхаводаў падхадзіць з Косава, то бок з-за мяжы. Македонцы ўважаюць свае праблемы вітчынам умішаныя адтуль. Менавіта прыход з Косава значай масы альбанскіх уцекачоў канчатковая ўзарваў мір у краіне, хаця й раней македонска-альбанскія стаўсункі не былі ідэальными.

займаючыся кантрабандай зброі, наркатаў, гандлем кабетамі.

Захад у канфлікце альбанцаў і македонцаў заняў бок меншасыці. Таму што меншасыці мусіць мець свае права і таму што дынамічныя і вея ўцісканыя альбанцы-муслімане ўяўляюць сабой важную стратэгічную процівагу свайму праваслаўнаму атачэнню. А македонцы — нацыя маладая і гордая. Вось і ўзбунтаваліся супраць тантэйшых Вікав.

Язапат Змысла

— новы суб’ект ня можа мець асаблівага статусу, што рознічаецца ад статусу іншых рэгіёнаў. Таму, напрыклад, Абхазія не атрымала больш правоў, чым які Татарстан. Гэты пункт робіць практычна немагчымым інкарпарацыю Беларусі ў склад Расеі.

Каб трапіць у склад Масковіі, не абавязкова мець зь ёй супольную мяжу. Спачатку паўнамоцным органам краінаў-прэтэндэнтаў траба зъяўніцца да Расеі з працягом заключыць адпаведную міжнародную дамову. Пасля да-

мова павінна прысяці праверку Канстытуцыйнага суду Расеі на адпаведнасць Канстытуцыі. І толькі пасля становічага рашэння КС прэзыдэнт мае ўнесыці дамову на ратыфікацыю ў Думу, а адпаведны канстытуцыйны закон з умовамі прыняцця — у ніжнюю палату парламэнту.

Гэты чиста прагматычны закон не прадугледжвае права на выхад і ўмоваў выхаду са складу федэрациі, якія агаворваліся ў савецкай канстытуцыі Расеі.

Сяргей Радштайн

Агляд Сярэднеўрапейскіх падзеяў

Славацкі міністар адукацыі Мілан Фтачнік зьбіраеца ўвесці ў школах ёгу — дэльве гадзіны на тыдзень. На заняткі ёгі, як і на ўрокі рэлігіі, дзе ці маюць хадаіць са згоды бацькоў. Новую дысцыпліну будзе выкладаць падрыхтаваныя настаўнікі з адмысловымі сэрыфікатамі ад гуру Пармаганса Свамі Магешваранду.

Супраць ёгі паўсталі каталіцкія юнітэзісткі біскупы, а таксама хадэкі, што ўваходзяць у кіруючу кааліцыю. Яны прапануюць для паляпшэння фізычнага і псыхічнага стану вучняў павялічыць колькасць гадзін на фізвіхаванні, бо ёга, маўляў, не стасуецца з хрысьціянскай маральлю. Ад яе, кажуць яны, дзеці робяцца соннымі і адрошанымі. Міністар, у сваю чаргу, спасылаецца на Ватыкан, які ў 1968 г. прызнаў, што ёга не супярэчыць дагматам каталіцтва. Сам Мілан Фтачнік займаецца ёгай ужо 18 год.

Францускі прэзыдэнт Шырак зь вялікай дэлегацыяй чыноўнікаў і журніalistau (на двух самолётах) наведаў краіны Балты.

Сярод пытанняў востра стаяла праблема будынку дава-

енных пасольстваў Літвы, Латвіі і Эстоніі ў Парыжы, захопленых СССР пасыя акупацій балтыскіх краінаў у 1940 г. Фармальная будынкі належалі краінам Балты, але Масква не пагадзілася іх аддаць. Каб палаходзіць праблему, Францыя выкупіць ў балтыкі юрыдычныя права на пабудовы. Так, было літоўскага пасольства будзе каштаваць Парыжу каля 4 млн. доляраў. Гэтых грошай літоўцам хопіць, каб купіць новы будынак.

Сяргей Рак

ЗАЯВА ПРЕС-СЛУЖБЫ ЎКРАЇНСКАЕ НАРОДНАЕ ПАРТЫИ “САБОР” З НАГОДЫ ВІЗЫТУ Л.КУЧМЫ Ў БЕЛАРУСЬ

Мы лічым недарэчнай сутрэчу Л.Кучмы з А.Лукашэнкам, якога вінаваць у стварэнні “эскадрону смерці” дэльве фізычнага зынішчэння асноўных апазыцыйных палітыкаў. УНП “Сабор”, як і ўсе партыі, што ўваходзяць у блё Украінскай демакратычнай апазыцыі Форум Нацыянальнага Паратунку, салідарна з беларускім патрыётамі ў іхнай барацьбе за демакратичную, справядлівую, ёўрапейскую Беларусь. Мы перакананы: без зынішчэння дыскрэдитаваных антынародных рэжыму А.Лукашэнка, без адраджэння демакратічнай законнасці не можаў сапраўды стабільнае разывіцце нашай часткі ёўрапейскага кантынэнту і пабудова сапраўды ўтульнага ёўрапейскага дому для ўсіх ёўрапейцаў.

Прес-служба УНП “Сабор”

Pасея

КОЖНЫ ПЯТЫ — НАРКАМАН

Паводле звестак экспертаў МУС Радзе, колькасць наркаманаў у Радзе дасягае 3 млн. чалавек. Міністар унутраных справаў Радзе Грызлоў адзначыў, што “большасыць наркаманаў маюць ад 15 да 35 гадоў і практычна кожны пяты малады чалавек у Радзе — наркаман”.

Не вярнуліся

За першае паўгодзідзе сёлета на тэрыторыі Радзе бязь вестак згінула 96 грамадзянаў Беларусі. Пра гэта сказаў кіраўнік крымінальнага вышуку МУС В.Патаповіч. Толькі ў Маскве згінула 65 жыхароў Беларусі. Усяго ж, паводле словаў Патаповіча, за першае паўгодзідзе 128 беларусаў згінула за межамі краіны.

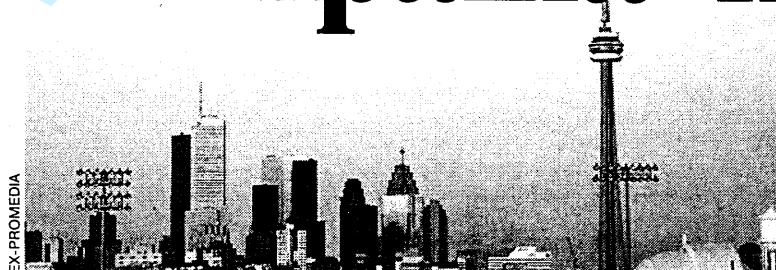
III атляндзія-Літва

Выдалі забойцу беларускіх жыдоў

У пятніцу шатляндзкія ўлады загадалі арыштаваць і выдаць Літве Антанаса Гечаса, абінаванага ў вайсковых злачынствах. Часам вайны Гечас быў афіцэрам 12-га Літоўскага дапаможнага паліціскага батальёну, які ў 1941—43 г. замардаваў тысячу беларускіх жыдоў.

С.Р.

Краіна непалоханых

век маюць мае “аднаклясьнікі” на бясплатных курсах ангельскай мовы для прыбышыў: ад пасады, імя, прафесіі, кар’еры — і быць готовым яшчэ шмат гадоў вучыцца, пераучывацца, давучывацца, адначасова зарабляючы на жыццё працай у пякарні, на будоўлі, у краме...

Эміграцыя — заўсёды эксперымент на сабе. Шмат разоў пайттараны і досьць падрабязна апісаны ў літаратуры, але ад таго ня менш захапляльны. Забаўна, напрыклад, назіраць, як іранічна-грэблівае стаўленне на “беларускіх сувеніраў”, што гадамі пылышца ў ГУМе “Паўліні”, раптоўна замяняецца на прачула-замілаванае. І вось ужо саламянная птушка, набытая на ўсялякі выпадак, у падарунак невядома каму, беражліва стаўляеца на ўласную книжніную паліць, а керамічныя талеркі з краінідамі Беларусі замяняюць гарнавое месца ў чырвоным куце...

Палюбіць гэтыя краінідамы — таікі звычайныя, такія беларускія... пакуль не натыкнешся вокам на дэрэва з карой, як у нашай таполі, але з лісцікамі рыхтывымі, як у зачай капусты. У гэтую хвіліну ты

з непадлучаным тэлевізарам могуць разглядацца як здаровы інфармацыйны пост. Які нечакана сканчаецца не з маёй волі: стаміўшыся чакаць працягу размовы, персанал кабэльнага ТВ сам вылічыў “ньюкамара”, і пару дзён таму ў нашу кватэрку без запрашэння завітаў тэлемайстар, які за пяць хвілін наладзіў 29 каналаў — місцовымі мінімум.

Якімі б прычынамі ні была выліканая эміграцыя, яна заўсёды пачынаецца з шоку. Незалежна ад таго, добрымі ці кепскімі былі твае першыя ўражаныні на чужой зямлі. Відаць, гэты шок спараджаеца ўсъведамленнем, што жыццё перамянілася незваротна. Што ты сам, з сваіх волі ўзяў і выдраўся за власныя савіліні глыбы. І цяпер невядома, як і з якога боку прырастасць каранямі да іншага грунту.

Catching in the Rye

Біблія падлеткаў

Сяргей Паўлоўскі

Спаўніеца 50 гадоў культивай кніжы, свайго роду бібліі ўсіх падлеткаў другой паловы мінулага стагодзьдзя. На беларускую мову яна не перакладзеная дагэтуль, таму ў нашых краёх чытаюць яе па-расейску або па-ангельску. «Над пропастю во ржи» — так гучыць яе расейская назва. Праўда, дапытлівия крытыкі і сёньня працягваюць спрачацца пра тое, ці не занадта яна распывістая і далёкая ад ангельскага арыгіналу, які літаральна перекладаецца як «Лавец у жыцце». Гучыць нязвыклы. Няпростая гэта справа — зъмяніць клішэ гатовага культу.

Біографія амэрыканца Джэрэма Сэлінджа, які напісаў «Лауца ў жыцце», уяўляе сабою бэстселер, ягошы за згаданую кніжку. Найперш ён славуты тым, што ў 1965-м, на вяршыні папулярнасці, раптам кінуў пісаць, зашыўся ва ўласнай сядзібе ў глыбокай правінцыі, і больш яго амаль нікто не бачыў і ня чуў. Гэтак працягваецца ўжо трох дзесяцігодзьдзя. А самому Сэлінджау цяпер 82 гады.

Дачка Сэлінджа Маргарэт нядаўна разбурыла таямніцу самотніцтва бацькі, надрукаваўшы книгу пра яго пад назвай «У пагоні за марай». Маргарэт вырасла побач з бацькам акурат на той недаступнай для цікайна публікі сядзібе.

«Мае маленства было падобнае

Джэрэм Сэлінджа

да страшнае казкі. Існаванье Джэрэма Сэлінджа даёла не заўсёды было добраахвотным, зъявленнем, аднак на жыцці ягоным ляжай нейкі злавесны водствет. У гэтym чалавеку заўсёды адчувалася трагічнае раздвоенасць».

Дачка пісьменьnika часткова тлумачыць гэта ягоным дзяяні-

ствам:

«Ён рос у цэнтры Нью-Ёрку, на Манхэтэне. Бацька ягоны, габрэй, паспяхова гайдляваў пра-дуктамі харчаваньня. Звыш меры клапатлівая маці была ірландка, католічка. Аднак яна пад-парадкоўвалася аб-ставінам і выдавала сябе за габрэйку, хаваючы прауду нават ад сына. Сэлінджа, які з асоблівай вастрынёй усыведамляў сябе паўжыдкам, на ўласным досвеведзе спазнай, што такое антысемітізм. Вос-чаму гэтама тема не-аднаразова і даволі выразна праступае ў ягонай творчасці».

Бацька пісьменьnika прыехаў у Амерыку з колішняга Вялікага Княства Літоўскага. Наши землякі-габрэі добра спрычыніліся да стварэння амэрыканскай культуры. Пачынаючы ад Мэера Ланскага-Шушланоўскага, які прыехаў з Горадні, стаў «крутым» мафіозі ў Штатах і заснаваў Лас-Вэгас. Ад братоў Гершвіных — Джорджа і Айры, стваральнікаў амэрыканскай опэры. Ад Сэлінджа. Цікава, як гучала прозвішча ягона га бацькі да ад'езду ў Амерыку...

Далейшая біяграфія пісьменьника нагадвае лёс Васіля Быкава. Менавіта вайна сталася тым віру-сам, які выклікаў у абеддвух за-хворанье на прозу. Маргарэт піша:

«Скончышы вайсковую вучэльню, Джэрэм растворыўся ў масе амэрыканскіх «джэкс-ай». У складзе 12-га пяхотнага полку 4-й дывізіі ўдзельнічай у другой сус-ветнай вайне, адкрываў другі фронт, дэсантаваўся ў Нарманды. На фронце было несалодка, і ў 1945-м будучы клясык амэрыканской літаратуры патрапіў у шпиталь з нэрвовым зрывам».

Мусіць, было ад чаго. Там, на фронце, Сэлінджа пазнаёміўся з Хэмінгуэем і на ўсё жыццё быў

шакаваны тым, як старэйшы таварыш па-залихавацку расстрэльвае куранятаў. Тады Джэрэм яшчэ ня мог ведаць, што праз шмат гадоў зъедліва крытыка назаве яго самога «Хэмінгуэем для бедных».

У адрозненне ад Быкава, Сэлінджа вяенным пісьменьникам ня стаў. Аднак, калі ўлічыць, што венены — гэта яна быкаўская сама-вызначэнне, а прыдумка крытыкі, дык тое адрозненне можа і зъянкнучы. Тэматычны бок літаратуры — вонкавы. Затое максы-малізм Быкава яднае яго з Сэлінджарам і робіць у беларускай літаратуры непараўнальнымі ні з кім.

«Стайленне да вайны і пасъля-ваеніага съвету ў яго было таксама дваістым — на жаль, іншае вызначынне падшукаць цяжка. У якасці супрацоўніка амэрыкан-кай разведкі Джэрэм уздзелнічаў у праграме дэнацыфікацыі Нямеччыны. Будучы чалавекам, які ўсё душой ненавідзіць нацызм, ён ад-нойчы арыштаваў дзяўчыну — маладую функцыянерку нацысцкай партыі. І ажаніўся з ёю. Тую немку — першую жонку бацькі — звалі Сыльвія. Разам зь ёй ён вырнуўся ў Амерыку, і нейкі час яна жыла ў доме ягоных бацькі. Але шлюб аказаўся недаўгавечным. Яна ненавідзела габрэй з такой самай жарцоўкою, з якой ён нена-відзеяў нацысты».

Інтыгу аповесьці Сэлінджа стварае эфект чытаныня чужога дзённіка. У нас падобнага дасягаў Андрэй Федарэнка ў сваёй апо-весці «Гісторыя хваробы». Але Федарэнка вырас на ўзбоч ад амэрыканскай масавае культуры, і таму аналётіі яму трэба шукаць хутчэй у расейскай літаратуры. Затое цалкам у полі амэрыканізму вырас Адам Глебус і ягоны апо-весці з кнігі «Толькі не гавары маёй маме».

Дзіўнавата раптам адкрыць для сябе, што ты які напалову амэрыканец. Але так і ёсьць. Прынамсі так было ў школе. У глыбокія савецкія часы мы з нашымі жуйкамі «Wrigley» і джынсамі «Levi's», партрэтамі Джона Эйна і музыкай «Rolling Stones» былі напалову антысаветчыкамі, бо былі напалову амэрыканцамі. Нават ніколі ня думаючы пра гэта.

1951

Уявіць сабе аповесьць Сэлінджа ў Беларусі тады, калі яна выйшла з друку, у 1951-м, цякка. Тады ў краіне не было нібыта анічога, што магло бы адгукніцца на такі твор. Што ў 51-м было ў нас і што ў савецце?

Ужо год цягнецца вайна ў Ка-рэ. У Злучаных Штатах вось-вось наступіць пара макартызму. У 1951-м пакараныя съмерыць першыя камуністычныя агенты — муж і жонка Розэнбергі. Працэс Розэнберга скалану самыя нетры амэрыканскія наці. Розэн-бергі — жыды. Антыкамунізм, расізм, антысамітізм і гамафобія буяюць на поўную моц. У гарадах ідуць масавыя дэманстраціі, удзельнікі якіх патрабуюць абараніць дзяржаву.

У Эўропе ў 1951 г. утвараецца Эўрапейская супольнасць вуга-лю й сталі, у якую ўваішлі 6 дзяржаваў. А ў Лёндане адбыва-еца яшчэ адна прыкметная пад-зея — першы конкурс прыга-жоскы «Міс Съвету — 51».

Тым часам Сталін, выдаўшы «Пытаніні мовазнаўства», распа-чынае новую працу — «Экані-чныя праблемы ў СССР». У Моск-ве расстрэлам абвінавачаных сканчаеца справа Габрэйскага антыфашистскага камітэту. Тым самым сканчаеца і «справа міністра дзяржбяспекі Абакума-ва».

З Беларусі ў 1951-м начыста высяляюць пратэстантаў. З Бара-навіча ў Іркуцкую вобласць выпраўляюць усіх егавітава сем'ямі. А за кампанію — і недабытых андэрсаўцаў. Агулам 1012 чала-век. З Маладэчна 1119 егавітава выпраўляюць на станцыю Ангра. Больш за тысячу чалавек ад-праўляюць туды ж з Лідз.

У Менску нявеачаць катэдральны касцёл, у Магілёве падклада-юць дынаміт пад Багаяўленскі са-бор.

Партызаны пад Моталем знышаюць атрад НКВД і началь-ніка Янаўскае міліцыі. Праз колькі тыдняў пад вёскай Бродніцай, тамсама, на Янаўшчыне, раз'біваюць ужо партыза-наў. 9 верасня 1951 г. у лясах пад Маладэчнам прызямля-еца парашу-тыст Янка Філістовіч, каб утва-рыць уласны ат-рад і парты-заніць у маладэчанскіх вакол-іцах цэлы год.

А сканчаеца гэты год у Беларусі на вагоднім падарункам ад Сталіна 25 сінтября 1951-га: новым, чыр-вона-зялённым съцягам, створы-ним паводле праекту мастака Волкова. Тым самым съцягам, зъ «беларускім арнамэнтам калі дрэўка», што лунае над Беларусі да сёньня.

Гары Куманецкі

КОШТ РЭКЛЯМЫ

(за 1 см², з улікам ПДВ)

Першая паласа
Апошняя паласа
Унутраная паласа

791 руб.
690 руб.
629 руб.

Для агенцтваў, рэдакцый газэтаў (пры аблінне рэкламна-інфармацыйні матэрыялам), некаміцырных арганізацій (грамадзкіх арганізацій, фондаў ды інш.) матынная зынка да 30%. Пры размышчанні тэкстай-матэрыялу рабочымага характару матынная зынка да 50%. Зынкі працягледжаюцца і пры размышчанні некалькіх абвестак запар, абвестак буйнога памеру.

Рэклама ў «НН» — гэта добрая рэпутацыя ў вачах дзясяткаў тысяч самых уплывовых чытачоў краіны

вавёрак

будзеш думачы пра нешта іншае — магчыма, вучыцца пераводзіць Фарэнгэйта ў Цэльсія — і таму съядомасць зразу не адразу, а падсъядомасць закрычыць першую: што робіць заеячая капуста на дрэве? На што съядомасць, адвароўшыся ад матэматыкі, мэлянхалічна зазначыць: съіхні, мы ўсе тут жывем дагары нагамі...

Палюбіць гэтыя прыватныя домікі, з якіх на 90% і складаеца Таронта — малюпасен'кія, нібы лялечныя, што стаяць блізка адзін да аднаго, з іх стрыжанымі газонамі памерам з да-лонь, нізкай стольлю і дахам, не-дарэчна насынутым на самыя вокны, — і чаму ў неабсажнай Канадзе так эканомічна на плошчы? (Дзеялі эканоміі гэтыя самай плошчы мы купілі дзесяцім двухпавярховы ложак. І собіла ж нам сабраць адзін ярус у дзіцячым пакой, а другі, дзеялі зручнасці, — у сун-сунам! Хто ж бы думаў, што ў ка-

надыскі калідор не пралазіць нават палова сабранага дзіцячага ложка...)

Палюбіць гэтае гараче вільготнае лета, якое немагчыма перажыць без кандыцыяна-ра ці хаця б вэнтылята-ра ці хаце ў хаце. Штотоўчар узгадваеца Багдановічава — «Ціхі вечар; зынкула съялкота...» Гэта — дакладна не пра таронцкі ліпень, съялкота тут ня нікне. А дзісяятай вечара сядзіш на самым беразе рэчкі і зусім не адчуваеш палёгкі. Уначы на-грэтае нерухомае паветра хочацца скінуць нагамі, як ціккую коў-дру. Да яго, да гэтага невыноснага лета, ці можна прызыўчыцца?

ўсё ж і яно вымагае любові...

Палюбіць канадскі «народ» — дзіўную мешаніну адценняў, звычаяў, строяў і страваў — ужо за адно тое, што яму таксама падабаюцца чырвоныя і белыя колеры. (Можа, гэта і ня казкі, што канадскі съцяг дапамагалі распрацоўваць тутэйшыя беларусы?) Дзяржаўныя колеры тут надзвычай папулярныя. Чырвоны пас на белых баках таронцкіх аўтобусаў — як раз пасярэдзіне. Калі едзеш, побач з табою ў вокнах дамоў заўсёды пльве бел-чырвона-белы съцяг...

Палюбіць яе, гэтую нязнаную краіну Канаду, хоць бы таму, што менавіта тут мае дзеяці ўпершыню ўбачылі «беларуское Купальле» (няхай і моцна стылізаванае), а я на тым самым Купальлі таксама ўпершыню ў жыцці — съветлякоў. Забыўшыся на ўсё, мы стаялі і доўгія глядзелі на сотні і сотні жывых агеньчыкаў, на гэтых неве-рагодна прыгожы фаервэрк, і вя-ночкі на галавах маіх дзіяўчат пахлі зусім наскім кветкамі — ра-монкамі і канюшынай.

Краіна непалоханых вавёрак — амаль уся наша плянітата ў мініятуры. Тут ёсьць свой вялікі «Чайна-таун», шматлікі польскія крамы,

украінскія цэрквы, расейскія газэты, габрэйскія дантысты, нямецкія дужавыя аркестры і лацінаамэрыканскія карнавалы... Тут няма, на жаль, амаль нічога беларускага, шырокага вядомага па-за межамі Згуртавання Беларуса ў Канады. І сакрамэнтальная фраза пра геаграфічнае становішча твой краіны — «бітвін Поландэнд Раша» — будзе адной зь першых, якую ты навучыўшыся гаварыць па-ангельску бегла. Хаця сам па сабе факт, што вышэйшай памянянёне Згуртаванне дагэтуль існуе, — ужо цуд неў-вавівалы, бо старых беларусаў, якія закладалі гэтую арганізацыю ў пасъляваенныя гады, засталося адно жменечка. Я напішу пра іх аваўязковы — і пра старых, і пра маладых канадскіх беларусаў, напішу і пра мног

Подъх навальнішай

Незвычайны сёлета ліпень. Тэмпэратура перавышае на 6—10 градусаў сярэднюю для этага месяца. Удзені стаіць невыносная гарачыня, моцна парыць. Добра праца-ваць можна толькі з раніцы ці ўжо пад вечар. Удзені адно жаданне — скаваща ў які-небудзь вадаём. Паціху пачынаеш зайдзрысці жыхарам Гішпаніі, з іхнай аба-вязковай съестай. Толькі і заста-еца, што спаць удзені. А з веча-ра і учачы — бяскоція навальніцы. Нечакана набяжыць хмара, загрукоча гром, распаласе неба маланкамі-зарніцамі, паліе дождж — ды такі моцны, што акна не ад-чыніш, каб пусціць глыток съве-жага паветра: вадой заліе ня толькі падваконье, але і падлогу. Цяжка нават праца-ваць за кампю-тарам: ад удараў перунуў па лініях электраперадачы раз-пораз адключяеца ток.

Праз нейкі час грымоты съіха-юць, сунімаеца дождж. Здаецца, што навальніца адъходзіць. Аднак праз паўгадзіны яна вяртаеца, і ўсё пачынаеца нанова. А то і ўра-ган.

З 24 на 25 ліпеня, як паведамляе

Белгідрамэтцентар, навальніца ў розных кутках Менску дужылася 8 гадзінай (ад 21.15 і да 5-й раніцы). На вуліцы Захараўа дрэвы паваліліся на дарогу і спынілі рух. У вёсцы Пятроўшчына пад Менскам дрэвы пашкодзілі лінію электрапе-радач, і жыхары засталіся безъ съяўта. Тамсама маланкай спаліла дах у прыватным доме.

У ноч з 26 на 27 ліпеня на Магі-лёўшчыне засталіся без электрыч-насьці 32 населеныя пункты, 25 прадпрыемстваў, 14 фэрмаў. У Берасцейскай вобласці лічбы значна большыя — 270 населеных пунктаў. У вёсцы Прыворава на самым поўдні Берасцейшчыны маланкай спаліла царкву.

За трох дні (8, 23, 24 ліпеня) на Беларусь вылілася ўся ліпенская норма ападакаў. А залевы ідуць і ідуць.

Як паведамлі ў Міністэрстве па надзвычайных съітуаціях, сёлета пярун забіў трох чалавек. Так, у вёсцы Рэпічы Баранавіцкага раёну навальніца засыпела бацьку, сына і пляменьніка па дарозе з возера. Маланкай аглушыла адразу трох. Першым апрытомнёу бацьку. Сына

ён “адкачаў”, а пляменьніка не пасыпей. У вёсцы Гута, што ва-га ўшакім раёне, шафёр тамтэйша-га гародніннага заводу з дачкой зграбаў ля хаты сена, хачеў пасы-пець да дажджу. Маланка патрапіла ў абаіх. Дачку ў большіцы ад-тавалі, а бацька памёр, не апры-томнёушы.

Паводле прагнозаў сыноптыкаў, у пачатку жніўня дажджоў памен-шае, а тэмпэратура будзе трывацца блізу 23—27 градусаў. Бліжэй да сярэдзіны месяца адновіцца звычайны беларускі жніўненскі баланс — 18—23. Учачы туманы.

Чалавек, у якога трапіла маланка, вельмі падобны да памерлага: ён бледны, зренкі пашыраныя, пульс адсутнічае. Да прыбыцця “хуткай дапамогі” трэба зрабіць яму масаж сэрца і штурчнае ды-ханыне.

ВОДГУК

Дакладней пра кітабы

Напярэдадні публікацыі ў “На-шай Ніве” артыкулу “Кітаб Хасяне-віча” (2 траўня 2001 г., аўтары С.Богдан, В.Гушча), я, так супала, скончыў транслітарацыю гэтага ж рукапісу. Тому — тэма знаёмая.

У сваёй публікацыі С.Богдан і В.Гушча прапануюць адмовіца ад назвы “арабіца” і называюць арабскае пісьмо аліфам, бо алфабет у кітабах “значна адрозніваеца ад абэзды арабскае мовы”.

Па-першое, аліфам у кітабе Хасяневіча называеца ўласна арабскае пісьмо, а не дастасаванае татарскімі кніжнікамі да беларускай фанэтыкі. Перапісчик потым пералічвае ўсе 28 літараў арабскага алфабету (і яшчэ 29-ю — Л, лігатуру, утвораную зь літараў лям і аліфа) без пяці дадатковых літараў для беларускай фанэтыкі. Дый гэтыя дадатковыя стылізаваныя пад арабскае пісьмо, на ўзор кан-крэтных арабскіх літараў.

Магчыма, і ёсьць культурна-гісторычныя падставы карыстацца тэрмінам “аліф”, але й сынанімічная назва “арабіца” мае права на існаванье, бо ёсьць аналігічныя тэрміны кірпіца, лацініца. Назву “арабіца” зразумее чалавек, які філіяліегій не змаеца, і назва “аліф” запатрабуе тлумачэнья.

Можна пашкадаваць, што ў пад-адзені С.Богданам і В.Гушчам табліцы арабскага алфабету — аліфу — не пазначаюцца мяккім гукі і тым самым не адрозніваеца ад цвёрдых. Гук [з] паводле пададзенага ў газэце аль-фабту пазначаеца літарамі За, Заль і Зо (назва аўтарская). Але першым дэльюма літарамі ў кітабах пазначаеца мяккі [з'], а трэці — цвёрды [з]. Тое саме зь літарамі Ка (для пазна-чэнія цвёрдага [к]) і Каф (для пазна-чэнія мяккага [к']). Дый навошта прыдумляць новыя назвы літарам, калі старыя — больш лягічныя? Літара для пазна-чэнія цвёрдага [к] — Каф, для пазна-чэнія мяккага [к'] — Кяф.

Ёсьць і іншыя пытаныні да С.Богдана і В.Гушчи. Навошта ў сучасным аліфе дэлье літары для пазна-чэнія гука [х]? У чым іх функціянальная розніца?

Калі існуюць дэлье літары для перадачы [г], то можна здагадацца, што адна літара — для [г'] фрыкатыўнага, а другая — для [г'] выхукнога. Але ў “спарядкаваным” алфабэце не паз-начана, дзе якай.

З якога часу арабская Йа стала пазначаць гук [и]?

Які гук у беларускай мове аўтары

зьбіраюцца абазначаць літарай 7з? Ёй у тэкстах XVI ст. пазначаўся мяккі [г'], у тэкстах XVIII—XIX ст. ім карысталіся хутчай па традыцыі, і пазначаў ён ты-малягічна цвёрды [г']. Але ж для цвёрдага [г'] ёсьць іншай літара То.

Што чуваць пра пазна-чэніе галос-ных гукаў “агаласоўкі”, якім аўтары прыдумлілі новыя назвы, адпаведныя іх выгляду? Дзе самі “агаласоўкі”? Чаму адсутнічаеца ў публікацыі?

Не хачу пакрыўдзіць аўтараў, але ў манаграфіі А.Антонавіча “Беларускія тэксты, напісаныя арабскім пісьмом” (1968) усе гэтыя моманты прылісаныя на проста акуратна, а зь любою, і разбирацца там можа любы і кожны. Тут — не.

Каб пісаць арабскім літарамі па-беларуску, трэба добра ўяўляць сабе нормы правапісу. Аўтары і тут хуткія на вырашынне проблемы: “Як будзеце пісаць, трывайцеся аднаго вары-яту”. Выключна моцна! Гэта самая картотка граматыка, якую даводзілася чытаць. А між тым ёсьць сур'ёзныя проблемы ў дастасаваныні арабскага пісьма для запісу беларускай мовы.

Гэта, напрыклад, проблема, якая не была вырашана татарскімі кніжнікамі: передача на пісьме цвёрдасці-мяк-касці беларускіх зычных.

Пойдзем далей. “Трэба сказаць пра абласлютную неўпаратаванасць ар-трафіі аліфага пісьма, перапісчыкі пісалі так, як ім здавалася... шукаць заканамернасць у тагачасным аліф-ным правапісе — справа марнай”.

Справады, Кітаб Хасяневіча непас-лядойна ў выкарыстаныні артрафічных нормай. Але навошта гэта пера-носіць на ўсе кітабы? Варта ўзяць згаданую книгу Антона Антонавіча: “Ар-

трафія кітабу (1837 г.) Шагідзевіча вельмі пасыльдоўная” (пра тэкст 1815 г.). (с.75).

Няма ў С.Богдана і В.Гушчы падста-ваў зъмяншацца моўную каштоўнасць кітабаў. Мове вядомы і апісаных А.Антонавіча кітабаў, асабліва XVIII і пачатку XIX ст., уласцівай артрафічнай ўнартаванасці. Рукапіс Хася-невіча ў гэтым сэнсе зъяўляецца вы-ключчыненым.

Зъвернемся да транслітараваных С.Богданам і В.Гушчам беларускіх тэк-стай. Справа аўтараў, якіх систэмай карыстацца пры транслітарацыі — з элементамі фанэтычнай траскрыпцыі (гучаныя) ці ўгуволе вольна пераказа-ваць тэкст. Але пры любой канверсіі павінна захоўвацца спэцыфіка арыгінала. І там, дзе зычны мяккі, то яго адпаведна і перадаць. Аўтары гэтага не прытымліваліся. Так, у аўтараў За-бур (Псалтыр), а у арыгінале — Зябур. У аўтараў — Загідова, Загідка (аўтары лічыць гэта ўласным імем. Сумнеўна! Словам Зягідзе зъяўляюцца да мачі-ўдавы і сына адначасова, а словам Зягідка — да жонкі-ўдавы), у тэксьце — Загідове, Зягідка.

Асобныя месцы расчытаныя на-спушна. Парашаеца адзін толькі ўры-вак. У публікацыі:

“Сулейман пытаў у сваіх паноў-маршалкаў у старэйшых (ці холіц пачастніку на ўсіх). “Старшина, — мовілі, — і круло на толькі на дзен, але на кілько дзесент дні можа быць, і сам, і дзеуце ўсітага слая (любым дзеўкам холіц)”. У дужках — каментар С.Богдана і В.Гушчи.

У арыгінале:

Сулейман пытаў у сваіх паноў, маршалкаў, у старэых: ці будзе

досці? Старшина мувілі: I, крул(ю), не тыл(ъ)ко на дзен(ъ), але на кіл(ъ)ка дзесент дні можа быць і сам відзіў ж ўшыткега сілд”.

Каментар: досці (аўтары яго ча-мусыці праpusыці) бел. досьць; i, круло адпавядзе беларускаму ай, ка-ролю (слова / — тут выклінік цюрскага паходжаньня, адпавядзе беларус-каму выклініку ай). У аўтараў — эта злучнік. I ўжо зусім нечаканае — “дзеўка” ўсітага (?) слая (?). Няма ў арыгінале “дзевак”. Што да “усітага”, — эта ўшыткега — змененое польскіе слова вышыткега “усігі”. Выклікае, безумоўна, роздум слова “сіла”. Цёмная мясціна. Словы “сіла” можа тут азначаць “шмат, вялікая колькасць”. Такое адно са значэн-нія гэтага слова ў сучаснай украінскай мове.

Гэта, на жаль, не адзіны недагляд. Так, са слова дзісейшага (дня), г.эн. сёньняшняга дня, сёньня аўтары зрабілі два, ды яшчэ з каментаром, які засцімне сэнс выказвання: “дзе (быццом бы) сейсягя дня”.

Не разабраліся аўтары і са словамі ўдзене (удзенне, яда, страва), яно ў іх — “едзена”. Старажытнае слова ўдзаныні (зывяры, рыбы, птушкі, уговуле жывыя істоты) у аўтараў — аўтары лічыць гэта ўласным імем. Сумнеўна! Словам Зягідзе зъяўляюцца да мачі-ўдавы і сына адначасова, а словам Зягідка — да жонкі-ўдавы), у тэксьце — Загідове, Зягідка.

Уговуле ўся публікацыя С.Богдана і В.Гушчи падзяляеца на некалькі ча-стак. Найбольш вабная — матэрыялы з кітабу Хасяневіча. Можна было бы на гэтым пастаўіць кроплю, каб не адна-акалічнасць. Гэтая акалічнасць называеца выхаванасцю. Цяжкае ўрэчынне засталося ад першай часткі публікацыі. Есьць веды, але няма павагі, адсутнічае паважлівая ацэнка зробленага папярэднікамі.

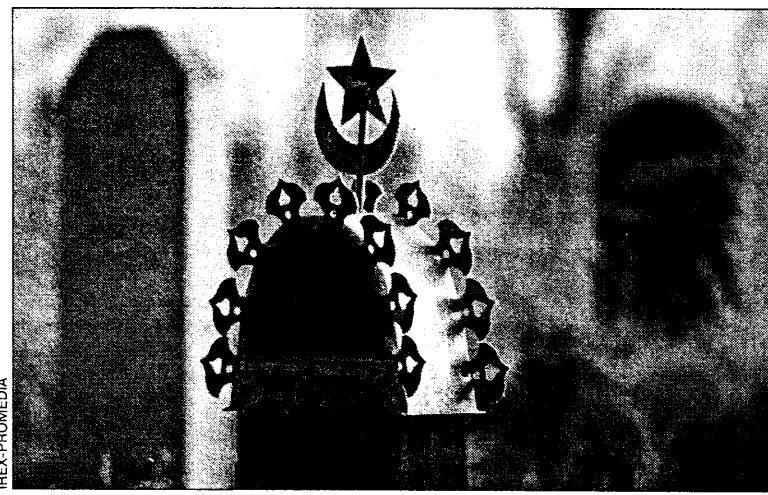
“На жаль, дасёнына нашыя наву-коўцы не змайляюцца ўсімі кнігамі су-р’ёзна”. А як? Съмехам? Ці трэба гэта разумець так, што гісторыя дасъледо-вания кітабаў цяпер будзе дэзліца на два пэрыяды: да публікацыі С.Богдана і В.Гушчи і пасля?

Пішу пра гэта і думаю, ну чаму беларускаму аўтары замалада пачынаюць з пагардліві-амбіцыйнага расштурховання іншых беларус-камоўных аўтараў? Няўжо ж нельга было падказаць хоць такім чынам: легенда Мерадж напісана ў такой сту-пені ўрачысты, узънёсла, з выкары-станынem вобразных сродкаў тагачас-най беларускай мовы, што асобныя аўтары памылкова называюць леген-ду пээмой?

Пры канцы публікацыі аўтары да-водзяць перавагу арабскага пісьма пры транслітарацыі ўсходніх геаграфічных называў і уласных імёнаў. З гэтым можна пагадзіцца. “У расейцаў і ўропейскіх народоў няма традыцыяў пісьма арабскім літарамі, таму і да-водзіца з пыдадзеніем арабскага пісьма, паводле яго аўтарыў, памылкова называюць леген-ду пээмой”.

Што праўда, то праўда. Вычварац-ца на варта. У самы раз паставіць кроплю.

Віктар Несцяровіч, Віцебск

ТЭМА

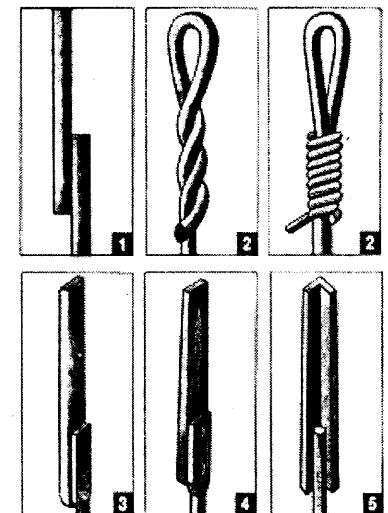
Маланкаадвод сваімі рукамі

Каб засыцерагчы свой дом ад перуноу, трэба мець громадвод. Яго можна купіць, але каштаваць гэта будзе нятанна. Так, менская фірма "Ігур" прапануе громадводы па 400 даляраў — замежны мэтал, гарантый. Хоць, зрэшты, якай розыніца, ці той дрот будзе зь Гішпаніі прывезены, ці ў "зялезнім магазіне" куплены. Калі няма лішніх грошай — скрыстаіцеся нашымі парадамі й зрабіце громадвод самі.

Прылада гэтая складаецца з маланкапрымача, токаадводу і замяляльніка авабязковым сячэннем ня менш за 50 мм². Такое сячэнне мае дрот таўшчынёй 8 мм.

Маланкапрымачы робяць са сталёвага дроту дыямэтрам 12—14 мм ці сталёвой трубы дыямэтрам 2—2,5 см і таўшчынёй съценак 2,5 мм. Ейны верх сплюшчваюць ці заварваюць у выглядзе конусу. Каб не было іржы, трэба пафарбаваць яе алейнай фарбай. Вышыня маланкапрымача не павінна перавышаць 2 м, яго мацуецца да дрэва ці высокое жэрдкі дэльвюма скобамі.

Токаадводы (сячэннем ня менш за 50 мм²) праводзяць найкараецьцым чынам, пазыбятаючы петлю ў

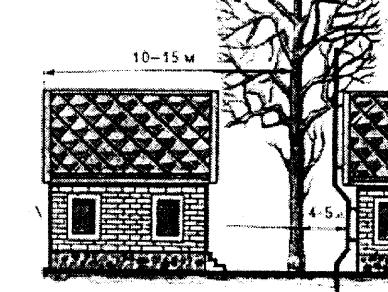

Канструкцыі маланкапрымачоў: 1 - з круглай сталі; 2 - са сталёвага дроту; 3 - са сталёвой трубы; 4 - з паласавой сталі; 5 - з вуглавой сталі

вострых вуглоў, як найдалей ад электраправодкі. Токаадводы могуць быць зробленыя з аднароднай сталі. Усе злучэнні выконваюцца пры дапамозе зваркі аднабаковым ці двухбаковым швом даўжынёй ня менш за 100 мм. Да зазямяльникаў і маланкапрымачоў токаадвод можна мацеваць з дапамогай двух нітоў ці трох клёпак. Пры "нітаўых" злучнінках на зазямяльнікі накладаюць канец токаадводу даўжынёй 120, а пры клёпаках — 150 мм. У месцах мацевання токаадводу да металёвага даху фарбу выдаляюць, адзін канец токаадводу загінаюць круком ці пятлёй, ставяць з двух бакоў шайбы ды моцна зацяўляюць нітом. Месцы злучэння абортваюць ізальянай стужкай, абмотваюць ніткай і зафарбоўваюць. Пад токаадводы можна выкарыстоўваць металёвые канструкцыі (пажарныя лесьвіцы, рамы, арматуры жалезабетонных элемэнтаў).

Зазямяльнікі можна рабіць са

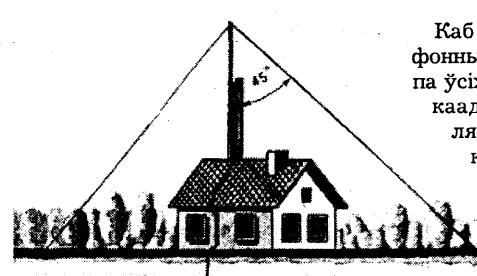
Хата зь немэталёвым дахам і маланкаадводам на дрэве

сталёвага дроту дыямэтрам ад 6 мм, сталёвых трубаў дыямэтрам ад 40 да 60 мм, сталёвых палосаў (таўшчынёй ня менш за 4 мм) і рознай профільнай сталі з сячэннем ня менш за 50 мм². Робячы зазямяненьне, трэба памятаць: чым меншша величыня супраціўлення, тым лепей. Зазямяльнік трэба размыяцца наўменей за 5 м ад дарогі, ходнікаў, дзіцячых пляцовак і на адлегласці 0,5—0,8 м ад фундаменту будынку.

1

Для дому зь немэталёвым дахам падыдзе стрыжневыя маланкаадвод. Робяць яго зазвычай з жэрдкі ці бруса таўшчынёй 10—12 см, які мацуецца на сярэдзіне канька. Пры даўжыні дому 15 м, шырыні і

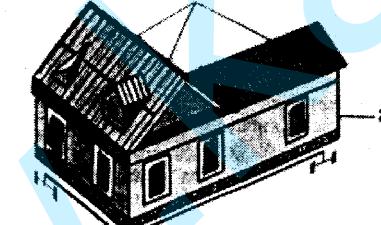

Хата зь немэталёвым дахам і стрыжневым маланкаадводам: уяўны конус мусіць накрываць усю пабудову

вышыні ня больш за 7 м маланкаадвод вышынёй 5 м (ад канька) надзеяна абароніць будынак ад маланкі. Увогуле, для надзеяной абароны будынку трэба рабіць маланкаадвод такой вышыні, каб уяўны конус зь вярхняй у коньку маланкапрымача і вуглом нахілу 45 градусаў цалкам накрываў усю пабудову.

2

У вёсцы маланкаадводы яшчэ робяць прасцей: з дроту дыямэтрам 8—10 мм, выкладаючы яго па каньку. З гэткім маланкапрымачом злучаюцца драцяныя токаадводы, пракладзеныя па супрацьлеглых съценах дому. Зазямяльнік таксама робіць проста: капаюць канаву глыбінёй 0,8—1 м і па дне выкладаюць дрот, злучаны з токаадводамі.

Маланкаадводы на хаце з мэталёвым дахам і прыбудовай (1 - маланкапрымач; 2 - токаадводы з дроту і зазямяльнікі)

3

Калі на адлегласці 4—5 метраў ад будынку з металёвым дахам расце дрэва, вышыняе за яго ў 2—2,5 разы, на ім на вышыні 14—18 м можна зладзіць маланкаадвод

Абсталяваныне асобных маланкаадводаў

са сталёвага дроту. На адлегласці 10—15 м абарона ад маланак будзе забясьпечаная.

4

Калі высокага дрэва побач няма, а на даху пастаўців маланкаадвод немажліва, яго рабяць з жэрдкі вышынёй 9—13 м, да якой мацуецца дрот. Гэта найболыш простая і надзеяная мадэль. Складаецца такі громадвод з дэльвіх частак. Ніжэйшай (6—8 м і таўшчынёй 16—18 см) і верхняй, гэткай самай даўжыні, а таўшчынёй 10—12 см. Часткі замацоўваюцца міжсобку на даўжыні 1,5 м хамутамі. Маланкаадвод заглыбліваецца ў зямлю на два і болей мэтры. Калі апора маланкаадводу металёвая, дрот павінен быць прывараны да яе.

Каб маланка ня трапіла ў тэлефонны дрот ці радыёантэнну, трэба па ўсіх краях даху замацаваць токаадводы і злучыць іх з зазямяльнікамі. Варонкі вадасыцёўка надзеяна злучаюць з дахам, а канцы труб зь зямлёй. Сячэнне дроту, што выкарыстоўваецца дзеля макунку, мусіць быць ня меншым за 30—35 мм². Комін абараняюць металёвым каўпаком, што далучаецца да металёвага даху. Калі дах немэталёвы, па пэрыметры верхняга краю коміна кладуць 6—8-міліметровы дрот, які таксама мацуецца да даху.

Штогод перад навальнічнымі тыднямі трэба правяраць трываласць громадводаў і маланкапрымачоў, глядзець, каб іржа дзе не пераела дроту. Кожныя трэхгады варт правяраць усе злучэнні паміж маланкапрымачом і токаадводам, а кожныя пяць гадоў — трываласць зазямяненьня.

Матэрыялы тэмі нумару падрыхтаваў Эдвард Людовіч

Малюнкі ўзятыя з "Энцыклапедыі сельскага гаспадарства"

Наша Ніва 90 гадоў таму

Раманава, Менск. губ. Слуцк. пав. Нашы сяляне ўсё яшчэ крэпка вераць, што запаленая сівачка можа адварнуць пярун, ды, відаць, забабон гэты ня хутка выветрыцца з галаваў цёмных людзей... Каб ведалі нашыя сяляне законы прыроды, то by яны сівачкі палілі ў часе страшнай буры, а паставілі б громадводы на кожнай вуліцы і не заміралі б ад страху пры кожным громе за сваё меншне і жыцьцё.

Можна парайць Страхавому ад агно таварыству ў Слуцку, у каторым застрахаваны раманаўскія хаткі, у сялях жа інтарэсах і дзеля карысці таварыства ўткінць у зямлю колькі громадводаў у Раманаве, каторыя ня дорага абыдуцца, а і таварыству будзе карысць, і мястэчку добра зробяць.

Божа мой, якія мы яшчэ далёкі ад культурнага чалавека! Мы яшчэ, як дзікі людзі, баімось грому і маланкі.

Як зіненец маланка і хораша рассыпецца па кругазоры, мы ад страху корчымся і, каб умілascьцівідзі бога-грома, пачынаем паліца яму сівачкі.

У дваццаты век і такі дзікі забабон!

21 ліпеня 1911 г.

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ 100 ГАДОЎ

ЗВЫШДУЖЬЯ КОНІ

Рэльеф, расыліны і жывёльны свет на нашай тэрыторыі за сто гадоў практычна не зменіўся. Зацягнута азонавыя дзіркі. Рэкі і азёры станут больш паўнаводнымі, глыбокімі, суднаходнымі і рыбнымі. На рэках збудуюцца шмат гідрастрансцэнтры.

У космас над Беларусі будуть вісць генэраторы сонечнага цыкла і сяяцца. Падача іх на нашу тэрыторыю будзе регулявацца з Зямлі пры дапамозе спэцыяльнай электронікі. Атамныя і цеплавыя электрастанцыі з'яўлюцца зусім.

Некіх новых расылінаў на з'явіцца, за выключэннем спэцыяльна выведзеных генэтыкі. Застаўніца тых самыя дрэвы, кусты, травы, ягады, грыбы. Зьбіраць будуть толькі сьпелыя журавіны, а ня горка-кіслыя і зялёныя, як зьбіраюць цяпер. А з грыбоў — пераважна барабікі, і прытым дарослыя, а не маладзенікі пупскі. На радыяцію правяраць ужо нічога ня будуть. Апіхне чарнобыльскі псыхоз, але ўзімкінне праблема будзіцца Карабаху: тэрыторыі, атручаныя радыяціяй, самачынна заселяцца чужаземцы з Каўказу, якія захочуць стварыць там аўтаматычныя міні-фабрыкі.

У басейнах Заходнія Дзвініны Нёмана ізноў будзе многа вугроў ды іншай каштоўнай рыбы. Ярош, кілбуноў, сяляву калі і будуть лавіць, дык хіба дзеці і для катоў.

Цераз 100 гадоў у Беларусь з'яўшдужкы коні, выведзеныя генэтыкі, заменяць трактары "Беларусь". Будуть выведзеныя таксама пароды сабак і катоў, здольных вывучаць мовы і размаўляць са сваімі гаспадарамі, але іхны слоўнікавы запас будзе аблежаваны.

На Лысай гары падстане касмадром, каб рабіць турыстычныя палёты ў космас і на іншыя касмадромы Зямлі.

Цераз 100 гадоў на будзе парялінтаў, прэзыдэнтаў, міністраў, судоў, турмаў. Усе дзяржававыя стаўніца праста гаспадарчы-культурны аздзінкамі Зямлі. У Маладэчне размесціцца Інтэрнацыянальны гаспадарчы-культурны цэнтар імя Г. Карпенкі, каб кіраваць гаспадарчы-культурнымі справамі ўсіх краін. На працу туды возымуць толькі найлепшых спэцыялістаў.

Фізычнае адраджэнне нацыі застанецца найбольш актуальнай праблемай праз 100 гадоў. Беларускія генэтыкі зробяць спробу выводзіць беларусаў у апаратах, кшталту інкубатораў. Але гэты спосаб шырока не распаўсюдзіцца, бо супярэчыць чалавечай прыродзе.

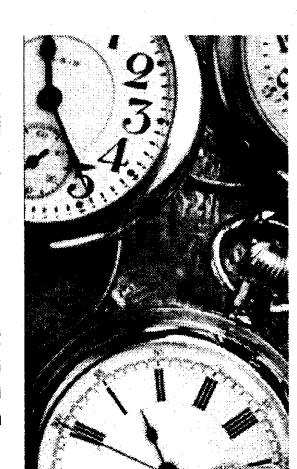
Кітайцы прымусяць суседзяў вярнуць нам усе забраныя ў нас этнічныя землі Смаленшчыны. НАТО падтримае гэту ідэю. Па ўсёй Крыўі падстанецца нацыянальны помнік змагарамі за свабоду Беларусі. Так, у Менску паставяць помнік расейцу Валер'ю Шчукіну. Ён будзе стаяць на цяперашнім вуліцы Акressыціна ў Менску, якую таксама назавуть у гонар Шчукіна.

Янка Мірон

Новы проект "Нашае Нівы"

2101 год. Які будзе Беларусь праз 100 гадоў? Які будзе дзяржава і які дзяржавы лад? Якім будзе гарады? Які горад будзе сталіцай Беларусі? Якім будзе межы краіны? Што беларусы будзіць сяці? Якім будзе беларускія грыши? Якім транспарт? Якім сродкі масавай інфармацыі? Якая літаратура будзе чытацца? Ці застанецца тэатры? Якія імёны будзіць самыя папулярныя? Якім стаўніца ляся і рэкі? Ці можна будзе купацца ў забруджаных сেньня азёрах? Якія зівяры з'янкніцца, якія новыя расыліны завядуцца? Што будзе з чарнобыльскім зонай? У якіх цэрквях будуть маліца людзі? Што яны ведаць з намі?

Штотыдня — фантазіі пра будучыню Вечнай Беларусі, эсэ, прагнозы і футуралягічныя артыкулы ў рубрыцы "Беларусь праз 100 гадоў". З гэтага выйдзе цэлая кніга! Чакаем Вашых дапісаў. Будзем загадваць.

ТОЛЬКІ ЖМІНДА І ЛЯНІВЫ НЕ ЧЫТАЕ «НАШАЙ НІВЫ»

Падпісны індэкс 63125.

Падпіска на месяц каштуе 929 рублёў.

Для менчукоў на шапік «Белсаюздруку» — 760 рублёў.

"Наша Ніва" аднаўляе папулярную моўную рубрыку. У ёй — абмеркаванье актуальных проблем культуры беларускай мовы, яе правапіснай, граматичнай і лексычнай нармалізацыі.

Наша літаратурная мова — у наших руках. Таму — пішэце пра мову. Чакаем ваших допісаў.

Апошнім часам у практицы карысцельнікаў несавецкага стандарту нашае літаратурнае мовы паўстала проблема выкарыстаньня беларускіх форм слова грэцкага паходжанья *aithēr* у розных яго значэннях, у прыватнасці, у значэнні асяродзьдзя, у якім пашираюцца радыёхвалі. Асноўным дамаможнікам для носьбітага мовы, арыентаваных на новаклясычную традыцыю асвяення пазычаньня, застаецца да сеўнія праца В.Вячоркі "Правапіс. Спраба сучаснае нармалізацыі", надрукаваная ў часопісе "Спадчына" ў 1995 г. Мовазнайца Вячоркі на пытанье пра напісаньне пазычаньня ў грэцкай мове дае наступны адказ: "Грэцызмы або слова з фармантамі грэцкага паходжання могуць мець у мове-крыніцы літары [ph] — "фі" або [th] — "тэта". (...) У беларускай мове слова з грэцкую тэтаю перадаюцца пераважна праз т: артаграфія (як артадокс), міт, мітычны, міталёгія, патас (параўн. аднакарэнныя патэтыка, патэтычны), рытм, лягарамт, альгарытм, арытмэтыка, катэдра, этэр".

Бадай, усё ясна: адпаведнік расейскага эфір — беларускі этэр. Але ня ўсе з гэтым згодныя — значная колькасць носьбітага мовы паўстаете супраць ужываньня "незразумелага народу" этэру, спасылаючыся на "звычайную" эфіру. Цікава, што проблемы ўжываньня гуку [t] і адпаведнае літары на месцы грэцкага тэты не было да правапіснае реформы 1933 г. З'яўленыне проблемы — вынік, з аднаго боку, уплыву расейскай мовы, з другога — залежнай ад расейскай беларускай пасыльэрформавай традыцыі перадачы іншамоўных паходжаньнем словаў.

Да 1933 г. проблема была ў іншым — у сінінаванні ў беларускай моўной прасторы вымаўленчых адменінкаў грэцкага слова *aithēr*. "Беларуска-расейскі слоўнік" М.Байкова і С.Некрашэвіча (Менск, 1926) падаў такі варыянт: "Этэр м. — эфір, этарны — эфірны"; тое ж — у "Расейска-беларускім слоўніку" (Менск, 1928) тых сама аутара: "Эфір — этар". А вось "Падручны расейскі — крыйскі (беларускі) слоўнік" В. Ластоўскага (Койна, 1924) падае іншую форму: "Эфір м. грэц. — этэр, этэрнічны".

АД РЭДАКЦЫІ

Вось як проблема выбару зыгнанае пры адпатаці грэцызмаў — тэці ф — паказаная ў грунтоўнай працы Янкі Станкевіча "Да вымовы й правапісу чужых словаў", друкаванай у 1930 г. у віленскім мовазнаўчым часопісе "Родная мова" (для цікавасці падаем правапісам арыгіналу):

"У грэцкай мове было асьпіраванае (гзн. прыдыхальнае, утваранае церцем паветра аб галасавыя звязкі без напружаньня апошніх — Ю.Б.) *th*, абазначанае літарај *θ*. Пасылэ грэцкое асьпіраванае *th* пераішло ў *f*, хоць абавязанчыне яго асталосі старое. Калі менаваны гук у Грэкаў быў яшчэ съпірантам, Рымляне пераімлі ўжо тады грэцкія слова і гэны гук абавязчалі пры помачы *th*. Ад Рымлян грэцкія тэрміны разыгліліся па ўсім съвеце з вымоваю грэцкага *θ* як *t*. І ў Беларусаў грэцкое *θ* прынята перадаваць пры помачы *t* (тэатр, арытмэтыка), бо 1) гэтак яно вымаўлялася ў старую пару самое грэцкое мовы, 2) гэтак вымаўляеца ў мове лацінскай, пераизвесткай пашыралася ўсюды і ў нас (...).

Славяне пераімлі грэцкія слова (блізу вылучна хрысціянская імёны) тады, калі грэцкое *θ* вымаўлялася як *f*. Дык у беларускіх

Этэр або эфір?

засці варыянту эфір да моўнае реформы 1933 г. (эфір — з расейскага эфір, якое ў сваю часгу — з заходнеўрапейскіх моваў, але з штучна змененым на расейскай (кніжнай) глебе вымаўленнем на ўзор познагрэцкага — з [f]). У пастанове СНК БССР "Аб зыменах і спрашчэнні беларускага правапісу" гаворыцца: "Іншамоўнае "th" (...) пісць пераважна на праці "f": арыфметыка, арфаграфія, лагарыфм, патас, міф, Афіны, кафедра, але — тэатр, тэзіс, тэорыя, метад". Ад сярэдзіны верасня 1933 г., калі начала ўжыцццяўляцца реформа беларускага правапісу, у мове публікаваных у БССР газэт, навуковых выданьняў і слоўнікаў запанавала толькі форма эфір.

Сеўнія, пры спробах рэанимациі беларускіх формы этэр, дывадам на яе карысць можа быць афармленне разгляданага грэцызму ў іншых зурапейскіх мовах. "Російско-украінскі сучаснік словнік" прапануе два варыянты перакладу ўва ўкраінскую мову расейскага слова эфір: "Эфір — етер, ефір; эфірны — ефірны". Відавочна, ува ўкраінскай мове сінінаванне дэзвюх формы мае тэя самыя падставы, што й на нашай мове — паступовы переход ад расейскіх калек да формай, бліжэйшых да старагрэцкіх ісънікаў. У іншых мовах проблемы сінінаванья этэр — эфір няма. Да прыкладу, "Русско-латышскій слоўнік" перакладае: "Эфір (-a) — а хим. ēteris; сложны э. — ēsteris; б) 1. (в мировом пространстве) ēters; мировой э. — pasaules ēters; 2. перен. debess dzīles". "The Pocket Oxford Russian Dictionary" падае: "Эфір, -a — ether, air; эфірный — ethereal; ether, ester; —ое масло — essential oil, volatile oil". У "Русско-немецком слоўніку" чытае: "Эфір м. в разн. знач. — Äther m-s; сложный — хим. — Ester m-s".

Этакім парадкам, не павінна застацца ніякіх сумневаў у правільнасці прымальнасці формы этэр. Аднак у цяперашніх умовах функцыянованьня беларускай мовы і форма эфір можа ўважацца за варыянтнасць і не на карысць самой мове.

Віктар Мухін, Менск

праваслаўных ѡмёнах звязаўся ф, каторы пераішоў у п (Піліп, Панас), хв (Хведар, Хядос), х (Хама). Гэта хворма падобных ѡмёнаў правільна ўжываецца ў беларускай мове побач із хвормамі, у каторых адбілася пасярэдніцтва лацінскага (Тамаш, Тодар).

Адцеміць яшчэ трэба, што ў беларускай мове назовы грэцкіх мясцовасцей (месты, гарады, астравы і г.д.), існуючых цяпер, ужываючыя паводле юх грэцкага цяперашнія вымовы, значыцца грэцкое θ перадаеца пераішоў (Афіны).

Тым часам у падручніку беларускай мовы "Fundamental Belarusian" (Таронта, 1974—78) Валянтыны Пашкевіч, дзе фактычна адлюстраваныя пасыльваенныя (эміграцыйныя) нормы новаклясычнага стандарту літаратурнае мовы, мае пра разгляданую проблему шмат съціслей, аднак амаль аналягичнае:

"Лацінскіе ph ды іншамоўнае f = ф, а th = т, прыклады:

ф: факт, форма, фронт, філязофія, тэлеграф, рэльеф

т: тэатр, катэдра, каталік, артаграфія, лягарамт, арытмэтыка, Атэны,

як: Тамаш, Тодар, Агата".

Розынцу, параўноўваючы выс-

новы з дэзвюх цытат, заўважым адно ў трактоўках перадачы зычных у Афінах — Атэнах, то бо ўва ўласных назовах. Лацінізованая форма ці ўсё ж арыентаваная на сучаснае грэцкое вымаўленьне? Які падыход слушнічы? Наагул, арыентацыя пры асвяеніі іншамоўных уласных імёнаў на арыгінальныя гукавыя характеристыкі лічыцца сеўнія ў съвеце аптымальна, гэта ўсясьветная практика — то ці ж на варта прыняць нам аргументы Янкі Станкевіча?

Юрась Бушлякоў

Уласныя вочы пільней за ўсім сочыц!

Беларускі закон дае права кожнаму грамадзяніну краіны ажыццяўляць назіраньне за ходам выбараў. Грамадзянская ініцыятыва "Незалежнае назіраньне" яднае людзей, што будуць працаўцаў дзеля адкрыцця і справядлівасці выбараў.

Кантактныя тэлефоны:

Менск: 213-43-52

Менская вобласць: (017) 258-78-14, (017) 221-60-55

Берасцейская вобласць: (0162) 26-65-69

Віцебская вобласць: (0212) 37-36-09

Гомельская вобласць: (02342) 4-58-91

Гарадзенская вобласць: (0152) 76-44-75

Магілёўская вобласць: (0222) 25-84-00

Тэлефонуцце ў далучайцеся!

Падрыхтоўка і вылучэнне назіранінія за выбарамі адбываецца згодна з дзеючым заканадаўствам Беларусі.

Much Ado about Nothing

"НН" у №211 зъмісьціла пералік

проблемаў, якія абыяркоўвалі ўдзельнікі нарады па пытаннях упра-

дакаваныя клясычнага правапісу, што адбылася 3 студзеня. Чытаю:

"Існуе проблема напісаньня — або — а ў фіналях іншамоўных слоў (міністэр, але містэр, кадар, але лідэр)".

Думаю, гэтая проблема ня вартая абыярканьня, бо кантэксты тут вельмі розныя. Галосны ў канцы слова кадар ня мае нічога супольнага з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел. Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зрабіць магчымым складападзел.

Беларускі складападзел базуецца на санорнасці (спрашчэнні) словаў, пазыцыі, калі пачынаюцца на канцых словаў лідэр з галоснымі ў канцых словаў лідэр з тае прычыны, што ў кадры галосны ўстаўны, ягоная функцыя — зраб

Тэрміналёгія

Маё глыбокая перакананьне — наука тэрміналёгія ня можа абысьція без запазычаньні. Яна даўно не беларуская, не расейская, а інтэрнацыянальная; калі я ўбачу ў ангельскім тэксце *entropy* ці ў нямецкім *Entropie*, я заўсёды зразумею: размова ідзе пра *энтраплю*. Наукоўы тэрмін трэба разглядаць проста як набор гукаў ці літараў, які безварыцьця азначае пэўнае паняцце; што яшчэ стаяла за гэтымі гукамі ў роднай для іх мове, на пачатковай стадыі вывучэння дысцыпліны ўвогуле лепш ня ведаць, бо пачнецца блытаніна ў галаве. Прыклады: *атам* (гр. *atomos* 'непадзельны'), *урон* (гр. *uranos* 'неба'), *файл* (англ. *file* 'падшытый паперы; картатка').

Здавалася б, вось яно, неўзранае поле для сапраўдных беларускіх лінгвістаў-наватараў? Шлях шкоды. Гэта быў бы яшчэ адзін факт, які адразу бы нас ад сусветнай цывілізацыі.

Што ж да запазычаньні з расейскай мовы, то тут я сцішу сваю катэгорычнасць. Працаўца ёсьць над чым. Але зноў жа — не перабраць, не кіравацца

прынцыпам «абы не». Прывяду прыклад з маёй роднай хіміі. У эпоху рамантызму 1990-х шэраг аўтараў праноўваў замяніць тэрмін *раствор* на *рошчыну*, што на першы погляд здавалася абсалютна лягчынным. Сапраўды, *рашчыняць* — гэта зъмешваць цвёрдэе цепа з вадкасцю; сама *рошчына* вядомая беларусу спакон веку. Ды вось толькі не ўлічылі, што тэрмін *раствор* даўно жыве сваім асабістым жыццём і азначае не любую дыспэрсную систэму, а толькі гамагенную (патлумачу, што традыцыйная *рошчына* — систэма не гамагенная, а гетэрагенная). Прапанаваная

замена, можа, і ідэальная з пункту гледжання лінгвіста, выглядае не-прымальнай з гледзішча заціклёнага карыстальніка — хіміка.

Так уж склася, што ў навуцы й тэхніцы ціпераўшні часам асноўны перайманын ідуць з ангельскай мовы. Добра было б, каб «НН» замовіла ў спэцыялісту і потым надрукавала яны правілы пераносу ангельскай тэрміналёгіі беспасярэдне ў беларускую. Можа, тады я нарэшце зразумею, чаму трэба вымаляць *камп'ютар*, а не *ком'ютар*, а гэта ж бліжэйшы да арыгінальнага гучаньня варыянт. Альбо чаму *hit i hacker* з амаль нячутным прыдыходзянем *h* ператварыліся на *хіт і хакер*, а ў *гіт і гакер* (самы цымус: *hot-dog = hot-dog*, дзе адным і тым жа гукам *[г]* замененія і прыдыходзяньне *h*, і выбухны *g*)? Ці прыйшла ўжо пара пісаць *гіндзі, гіт і гакер*?

Наконт *h-г* я маю гіпотэзу. Уся прычына ні ў якіх ня ў правілах, а ува ўлюбленай нашаніцамі лацінцы: *hit* (англ.) = *hit* (бел. лац.) = *гіт* (бел. кір.). Так?

Аляксандар Рагойша, Менск

АД РЭДАКЦЫІ

Маецца рацый: тэрміналёгія ніводнае мовы без інтэрнацыянализму не абыходзіцца. Аднак жа імі не вычэрпваецца. Беларускія тэрмінолагі 1920-х сцяпірша ўзяліся былі інтэрнацыянальных словы актыўна перакладаць, але пакрысе дайшлі да рэзультату пурстычнае пазыцыі. Пазыцыя гэтая гарантавала гарманічнае развязцё беларуское тэрміналігічнае систэмы з апораю на ўласныя рэсурсы пры адноснай адкрытайсці на інтэрнацыянальныя матэрыялы. З 1930-х, ведама, на гэтых прынцыпах быў паставлены крых. Інтэрнацыяналізмамі, лішне казаць, наша мова абдзеленая ў пазнейшыя дзесяцігодзіні не была — прынамі, санкцыянуваліся ў ёй тыя з іх, што мела мова расейская. А вось традыцыйным (побытавым) беларускім словам у тэрміналёгіі савецкага пэрыяду месца нярэдка не было: квітнела згубная для мовы тэндэнцыя пазбаўляць беларускія слова магчымасці развязваць спэцыяльнае (тэрміналігічнае) значэнне — выконваць функцыю тэрміна. І зьявіліся памагчы нашай мове *башмакі* (пад коламі вагонаў), *патарак* (над крылом самалёта), *кукалка* (пры росце вусяка), *учот* з *учотчыкам* (пры ўліку кадраў) і многія іншыя братанічныя слова. Так і для *рашчыны* (рошчыны) не знайшлося месца сярод хімічных тэрмінаў — пад рукою быў сымпатычны расейскі *раствор*. Тэрмінолагам 1920-х, на тым ліку ю хімікам, ён не спатрэбіўся — яны дастасавалі традыцыйнае слова. Трэба падкрэсліць, што пашыраные яго сэнтэнтыкі зь 'цеста на дражджох' або з закваскаю, якое пасля замешваюць на 'усякую аднародную вадкасць' (сумесь), атрыманую распушчаныем якога-ні рэчыва ў вадзе або ў іншай вадкасці' мае зусім ня штучна-лябараторны характар — яно адбылося ў жывой народнай мове (пераканаеца ў гэтым кожны, зірунушы ў слоўнікі Шатэрніка, Касцяпяровіча ці Станкевіча). Увогуле, выкарыстаныне *рошчыны* ў значэнні ўжыване пры будаванні аднароднае сумесі глеістага матэрыялу, піскі ў вадзе мела за савецкім часам рэгулярны характар і нават знайшло шчодрае адлюстраванье ў шматтомным акадэмічным слоўніку беларуское мовы (ТСБМ). Дык жа абласці на тэарыяльным быў ход айчынных тэрмінографаў 1990-х — пераняўшы мэтадалёгію сваіх папярэднікаў з пачатку стагодзінды, яны аддалі перавагу *рашчыне*. Дазволю тут дапушчаньне, што, выбіраючы між двума акцэнтамі

пераважна праз *x* — у нас жа літара *г* пазначае, з рэдкім вынікам, якраз традыцыйны беларускі шчылінны, і таму яна на месцы *h* у англіцізмах (таксама як *g* на месцы *h* у беларускіх пазычаньнях з грэцкае, лацінскае, нямецкае ды іншых мовай).

Такім чынам, падставаю для абазначэння *h* праз *g* — адолькава способ утварэння перадаваных гэтымі літарамі гукаў: пры гэтым, праўда, і нефанэтысту шына, што ангельскі фрыкатыўны *[h]* нятоесны ані нашаму *[x]*, ані *[г]*, што гэта падобны да нашых, але іншы гук (дарэчы, згаданы ў лісьце фактар лацінікава-кірлічнае паралелі *h* — *g* таксама меў/мае значэнне для станаўлення разгледанага тут літарна-гукавое адпаведнасці). Аднак, як бы ні суждносіліся гукі, за абазначэннем *h* праз *g* нельга ня бачыць сыштэматызацыйнае ролі — гэта фактычна перадумова аднастайнасці пры далейшай адаптациі англіцізмаў. Тая несystэмнасць пры перадачы *h* у пазычаньнях з ангельскас, якую выразна ілюструюць беларускія літаратурныя мовы савецкія нармалізацыі — ня што іншае, як вынік абумоўленасці беларускіх формаў англіцізмаў расейскім. Так, пры адаптациях *гаймарыт* (ад прызвышча ангельскага анатама *Hightmore*, *Гамільтон* (*Hollywood*), *гамбургер* (*hamburger*), *гандбол* (*handball*), *гандыкап* (*handicap*) маем *хайвэй* (*highway*), *хайринг* (*hiring*), *халакост* (*holocaust*, ад гр. *holos* + *kausis*), пры *гемлак* (*hemlock*), *гемпшыры* (ад назову графства *Hampshire*) — *хедж* (*hedge*), *хэт-трык* (*hat trick*), *хэпенінг* (*happening*) і г. д. (гл. "Слоўнік іншамоўных слоў" (1999) А. Булыкі).

Ад паказанае абумоўленасці/залежнасці афармленіе англіцізмаў з *g* на месцы *h* можа беларускую мову паступова вылечыць. Пытаныне — наколькі пры гэтым мэтазгоднае й матчымае пераразвяенне тых частотных словаў, якія трывала засвоенія носібітамі нашае мовы ў метраполіі з *[x]*? Яшчэ пытаныне — колькі ў мове такіх "трывала засвоеных" англіцізмаў? Скажам, уздзельнікі менскіх правапісных нарадаў 2001-га аблежкавалі съпіс вынікткаў шасціцю словамі: *хакей*, *хобі*, *хол*, *хук*, *хуліган*, *хэпі-энд*. Ці змогуць на папоўніць яго ўзульныя *хакер*, *холдынг*, *хард-рок* з *хэві-металам*, *хон*, каб яны блыталі інструмент з *гонам*? Гэтае апошніе пытаныне я пакідаю на суд чытачоў "НН".

Юрась Бушлякоў

Адресы беларускіх школаў у Менску

Район гораду	Школы	Адрес
Заводзкі	68	з.Ахоцкі, 17
Заводзкі	Гімназія №14	Васьняцова, 10
Заводзкі	131	Убарэвіча, 74
Кастрычніцкі	89	Пухавіцкая, 21
Кастрычніцкі	110	Берасцейская, 66
Ленінскі	2	пр.Ракасоускага, 93
Маскоўскі	60	Лібкніхта, 82
Партызанскі	72	Халмагорская, 59
Першамайскі	Гімназія №9	Сядых, 10
Першамайскі	190	Нікіфорава, 19
Фрунзенскі	Гімназія №4	Кунцаўшчына, 18

Адресы школаў з беларускамоўнымі класамі

Район гораду	Школы	Адрес
Заводзкі	131	Убарэвіча, 74
Заводзкі	210	Бачылы, 13
Кастрычніцкі	1	Чкалава, 3а
Кастрычніцкі	11	Асанапіева, 18
Кастрычніцкі	30	Жуковская, 11
Кастрычніцкі	52	Кіжаватава, 70
Кастрычніцкі	71	Каржанеўская, 29
Кастрычніцкі	90	Быхаўская, 14
Кастрычніцкі	97	Казінца, 118
Кастрычніцкі	168	Жуковская, 10, к.5
Ленінскі	15	Якубава, 12
Ленінскі	40	Фабрычная, 27
Маскоўскі	3	3-ци Чыгуначны, 16
Маскоўскі	145	Алібегава, 5
Маскоўскі	168	Рафіева, 7
Партызанскі	86	Чапаева, 11
Партызанскі	108	Уральская, 15
Першамайскі	70	Каліноўская, 34
Першамайскі	84	Панамарова, 11
Першамайскі	115	Кедышкі, 13-а
Першамайскі	137	Каліноўская, 50, к.2
Першамайскі	177	Шугаева, 19, к.1
Першамайскі	184	Шугаева, 15, к.1
Савецкі	197	Гарадзецкая, 14
Савецкі	23	пр.Скарыны, 45
Савецкі	66	Шырокая, 30
Савецкі	147	Мірашнічэнкі, 35
Фрунзенскі	187	Куйбышава, 65
Фрунзенскі	38	Бельская, 59-а
Фрунзенскі	81	Альшэўская, 70
Фрунзенскі	96	Пушкіна, 12
Фрунзенскі	138	Адоўская, 34
Фрунзенскі	176	Адзінцова, 89
Цэнтральны	211	Шарановіча, 42
Цэнтральны	35	Старавіленскі тракт, 30
Цэнтральны	37	Азіава, 6
Цэнтральны	104	Шчадрына, 46-а

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ

<tbl_r

Пра пачуцьці лепшыя і горшыя

Мікола Раманоўскі

Другі дзясятак гадоў апазыцыя жаліца, што народ яе ня слухае, бо яму толькі каубаса ў галаве. Сяргей Дубавец (ці гэйкі гэто сурэмозу) падвёў быў пад гэта тэрэтычную базу: "Беларусы ня вераць у свае абстракцыі". Тым часам улада будзе сваю прапаганду далёка ня толькі на каубасных настроях. "Інтэграцыя з Расеяй" — або гэта не абстракцыя? Не "свая", вядома. Але ўся афіцыйная ідэалёгія тримаеца на такіх адзягненых панянях. Колішні "камунізм" — гэта ж быў не каубасны рай, гэта было грамадзтва справядлівасці. Ідэя дружбы народу (пакідаючы ўбаку яе рэалізацыі) далёка ня зводзіцца да каубасы. Дый іншыя ідэі, якія замацаваліся ў савецкія часы і якім ніяк ня можа даць рады нацыянальстичная ідэалёгія, — таксама абстракцыі не каубаснага кшталту.

Выходзіць, беларусы ў некаторыя абстракцыі верыць такі ўмешаюць. Адно што не ў свае. Дык можа нешта ня тое якраз са сваімі абстракцыямі?

Бо замест гэтага часта чуваць, што нешта ў нас ня тое са сваімі народам. Народ у такіх развагах выступае як стыхійнае няшчасце. Мы ўсё слушна работі — аралі, сеялі, але прыўшоў ураган (паводка, пажар, саранча) і нашу працу панишчыў. Лягічна было бы тады змагацца з гэтай саранчою, але трэба, наадварот, яе перавыхоўваць на пчолак... Прывадаеца прыпавесьць з Талмуду — пра тое, як анёлы пералічылі Богу ўсе грахі Ізраілю і спытала: чаму Ты не сцярэш яго з ablічча зямлі? На што Той адказаў: другога Ізраілю ў мяне няма.

Чытаючы год за годам апазыцыйныя газэты, цяжка не заду-

масца: няўжо людзі ў нас настолькі дурныя, што не разумеюць, як ім будзе лепш пры заходнія кшталту эканоміцы? "Народная воля" недзе раз на месцы друкавала артыкулы пра тое, як добра жывеца ў Летуве, Латвіі, Польшчы ды нават Украіне. Дый людзі не съляпялі — хто сам ня ездзіў у ту ю Польшчу ці Летуву, у таго ездзіў сусед, калега, сваяк. Нават БТ, здаецца, перастала расыліваць жахі капіталізму на польскім ці літоўскім прыкладзе. І ўсё роўна мноства людзей рэгулярна выказываюцца за Расею і супраць Захаду, за сацыялізм і супраць капіталізму.

Напэўна ж, не таму, што дурныя. Але апазыцыйныя контрапрапагандысты, здаецца, мала зважаюцца на тое, што, уласна, думае іх аўдыторыя. Такое ўражанне, што апазыцыянэр, пачуцьшы — ад суседа ў чарзе ці ад журнالіста ў "Советской Белоруссии" — як той ня любіць апазыцыі (Пазняка, нацыяналісту, дэмакрату, трасцы, хваробы) — адразу кідаецца бараніць атакаваную (сваю!) абстракцыю, ня даўши сабе клопату спытаваць: а чаму вы так думаеце?

Досьць часта на гэта людзі адказаць нічога толкам ня могуць, бо паўтараюць з чужых словаў. Але натрапіўшы на каго разумнейшага, можна пачуць вельмі характэрныя речы. "Яны ўсе здраднікі, — скажуць вам. — Вось літоўцы: яны жылі лепш за ўсіх нас, але захадзілі яшчэ лепшага жыцця і прадаліся Захаду". Польшча таксама добра жыве, бо прадалася Захаду. А мы, трэба разумець, жывем бедна, але нікому не прадаліся. А бедна мы жывем, бо нас здрадзілі: трох ў Віскулях — палітычна, "дэмакраты" — эканамічна.

Я не зъбираюся ў тысячны раз граміць гэтыя ідэі і даводзіць іх

дурасць. Лепш падумаць пра іншае. Яны матываваныя найлепшымі людзкімі пачуцьцямі: такімі, як вернасць або непадкупнасць. То, што скіраваны гэтыя пачуцьці ў памылковы бок, не касуе іх зыходнай маральнай дабраяканснасці. Чалавек адчувае сібе ахвярай зла і апірышчам добра. Ясна, што прапанавы рушыць сълемадам за той жа Польшчу ў капіталістычныя краубасныя рай ён успрыме як Мальчиш-Кібальчиш, якога буржуіні спакушаюць прысмакамі. Характэрна, што ППРБ у кожнай прамове падкрэслівае якраз гэтыя матыў: "Я свой народ не предам".

Але калі так, гэта пераварочвае ўсю апазыцыйную контрапрапагандысцкую ідэалёгію. Акаваеца, людзі ў нас якраз ахвяруюць каубасой дзеля справядлівасці. Адно што справядлівасць тая фіктыўная. Але ж вера ня мусіць быць рацыянальнаю.

Як паводзіць сябе ў такай сітуацыі, хай скажуць людзі больш дасьведчаныя. Ясна адно: любоў (хай сабе і не туды скіраваную) нянявісьцю не пераможаць. Чалавек, які зынелюбіў прэзыдэнта (і ўвасаблену ў ім ідэалёгію), будзе крычаць на дэмантрацыі "Луку на муку!". Але ў чалавека, які яшчэ верыць у ту ю ідэалёгію, тая крыкі выклічцут толькі агіду. І не таму, што єн дурны ці авалбанены прапагандай, а таму, што любоў ад прыроды мачнінейшая за нянявісьць. А на мітынгах больш крычаць "Далоў", чым "Жыве".

Паміж афіцыйнай і нацыяналістичнай ідэалёгіяй ёсьць адно характеристэрнае супадzenie. І ў той, і ў другой важнай складнік — крыўда. У афіцыйнай — на Віскулі і дэмакрату. У нацыяналістичнай — на злья сілы, якія вякім душылі тут ўсё беларускае і дэмакратычнае.

IREX-PROMEDIA

Псыхалягічна такая крыўда — апраўданы ўласнай бездапаможнасці. У абедвух выпадках гэта бездапаможнасць прыгнечана перад прыгнётальнікам. Трывае яна таму, што няма способу ці жадання зьмяніць статус-кво, а высыніца — толькі канструктыўнай дзейнасцю, скіраванай на зьмену гэтага статус-кво. Ключавое слова тут — канструктыўнай. Імітация бурнай дзейнасці толькі не дае. Наадварот: чым больш тая імітация будзе бурна і пераканаўчая, тым большае будзе расчараваныне, калі чалавек зразумее яе ілюзорнасць. Мы бачылі гэта ўжо на раз: пасыль "Вёснаў" і "Восеняў", пасыль "альтэрнатыўных выбарў" і пасыль байкоту выбараў безальтэрнатыўных...

Тут на мяне накіненца куча нерасчараванага народу, сваім прыкладам даводзячы, што я памыляюся. Але я кажу не пра іх, а пра звычайнага чалавека, які спачувае апазыцыі, але ў яе дзейнасць, акрамя хіба прысутнасці на мітынгах, не заантажаваны. Пра палітычныя выйтранкі і прай-

гранкі, якія прыносяць апазыцыі змаганье, ён мяркую паводле ўласнага жыцця, якое пасыля мітынгаў чамусыці ня лепшае. Шмат хто ходзіць ціпер на мітынгі не таму, што спадзеца нешта зьмяніць, а каб засьведчыць самому сабе, што не сядзеў склаўшы руки.)

Характэрны прыклад — сусветная гісторыя першай паловы стагодзьдзя. У Нямеччыне і Італіі споры ўзыніць народны энтузіязм і арадзіць даўнейшыя дзейнасці, якія вялікія з'явіліся да тэатральнага патасу і агрэсіі, бо імі і матываваліся. А паднялася ў выніку Амерыка, якой было не да прыгожых позаў — яна мусіла даць рады Вялікай Дэпрэсіі. Ня менш паказальны прыклад Савецкага Саюзу. Цяжкі і страшны час вайны быў парой вялікага духоўнага ўзьдыму. Пасыль Вялікага Тэрору з'яго абсурднай жорсткасцю зверху і бездапаможнасцю ўнізе людзі адчулі, што робяць вялікае і справядлівае і што ад іх нешта залежыць. Духоўны ўзьдым родзіцца са справы, а не наадварот.

Новыя кнігі, дасланыя ў рэдакцыю

Żydzi polscy. 1648–1772.
Źródła. Oprac. A.Kaźmierczyk. Studia judaica Cracoviensia. Series fontium 6. Kraków, 2001. 298 p. ISBN 83-7188-437-0

(Польскія жыды 1648–1772. Крыніцы. Пад рэд. А.Казьмерчыка. Кракаў, 2001. Катэдра юдаістыкі Ягелёнскага ўнівэрсітэту. 298 стар.)

Зборнік падае ў арыгінале разнастайныя архіўныя крыніцы, што характарызуюць становішча габрэйскіх грамадаў у віданынх Рэчы Паспалітай. Складальнік Адам Казьмерчык у сваій прадмове адрасаваў яго найперш студэнтам. У выданын зъмешчаны поўныя тэксты дакументаў з 20 архіваў 8 гарадоў (Варшавы, Кракава, Любліна, Тарнова, Менску і інш.).

Храналагічна зборнік ахоплівае пэрыяд з 1648 да 1772 г. — час заняды Рэчы Паспалітай. Гэта досыць умоўнае зъмешчаные, бо яно скіраванае на вонкавыя арыенціры, тады як у зборніку гаворка ідзе аб дынаміцы габрэй-

скага жыцця са сваім ўнутранімі законамі і трывалымі традыцыямі сацыяльной аўтанаёмі.

У книзе сабраны 141 дакумент, зь іх 8 тычацица ВКЛ (у прыгоднасці, радзівілаўскіх латыфундіяў, магістраўтавільні, Вільні, Віцебску, Берасцю, Нясвіжу, Слуцку, Смаленяну, якожы ўжо пра выпадковыя згадкі іншых местай і мястэчкаў). Складальнік кіруеца прысыпам, што для ўсіх габрэяў Рэчы Паспалітай дзейнічалі адны тყы з тых законы, таму і не шукае нейкай рэгіянальнай спэцифікі што да "літоўскіх" габрэяў. Аднак аўтар абрывае ўвагай расейскамоўныя публікацыі Ю.Гэсна, С.Дубнова і афіцыёў кшталту Архіву Паўднёва-Захадніяй Расеі або актавых збораў Віленскай археаграфічнай камісіі. Зрэшты, вызначаць рэгіянальныя адметнасці — справа аналітычнага твору, а не дакументальнага збору.

Яўген Анішчанка

ратура: Падручнік. — Менск: Вышэйшая школа, 2001. — 319 с. — Наклад 4000 ас. ISBN 985-06-0604-5

Аналізуеца старабеларуская літаратура да Люблінскае уніі 1569 г.

Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т.12: Палікрат—Прамэтэй. — Менск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. — 560 с.: іл. — Наклад 1000 ас.

Н

а

и

т

и

л

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

и

СЛОВЫ

КАХАНЬНЕ

ЛЕВІ

ЭСО

Вінцэс Мудроў

Маладосьць мая прыпала на безнадзеяна п'язныя й дарэшты бязглаздзяя сэмдзясятых гады. Памяць часыяком вяртае ў той час, і мне мрояцца падпітая твары сяброў, мрояцца працоўныя рапарты і брэжнёўскія прамовы, а ў душы ажываюць былыя лятункі і меры, сярод якіх галоўным было — купіць "Левіс", фірмовыя джынсы, якія каштавалі шалёныя гроши.

Такім чынам, гэты аповед прысывчаны джынсам — дзіўна-му вынаходніцтву Леві Штраўса — авантурыста й летуценьніка, чые імя сталася назіў знакамітай фірмы і, адбіта на скурканай этыкетцы, ужо не адно дзесяцігодзьдзе ўпрыгожвае дзяўчыя дупці ды красуе на тыльных баках хлапечных торсаў.

Леві Штраўсу было чатыраццацца гадоў, калі ён — да поўнага ачмуранына — закахаўся ў Генрыету. Ён быў гэбраем, зь беднай сям'і; яна — багатай немкай, а таму бацькі — з абодвух бакоў — забаранілі маладым сустракацца.

Неўзабаве Леві паведаміў бацьку: "Еду ў Амэрыку". — "І што ж ты там будзеш рабіць?" — запытала стары Штраўс. — "Зараблю шмат грошай, вярнуся і ажанюся з Генрыетай", — адказаў сын.

З хлопца, вядома ж, пасъмяляіся, бацькі і знаёмыя адговарвалі Леві ад вандроўкі. Але юнак быў настроены рашучы, дый ехаў ён не на пустое месца: у Амэрыцы на той час атабарыліся ягоны дзядзька і старэшы брат.

Дарога ад роднага Бутэнгайму да Нью-Ёрку няблізкая. Выбіраўся ён за акіян з прыгодамі, поўны рапантнага іміту, але першыя ж дні заакіянскага побыту выпетрылі душы ілюзіі. На дзвіа — працацаца давялося на дзядзьковай форме, а сахор ды гной — рэчы вельмі далёкія ад рамантнікі. Неўзабаве юнак развітаўся з дзядзькамі і падаўся ў Нью-Ёрк, да брата, які гандляваў мануфактурой.

Цэлымі днямі Леві круціўся пры краме, дапамагаючы брату, па вечарох пісаў лісты сваёй каханай, у якіх паведамляў, якія вялікія гроши ён тут зарабляе (ня маючы пры гэтым ні цэнта ў кішэні), і ад-

нойчи, наслухаўшыся аповедаў пра каліфарнійскае золата, гукнуў брату: "Выпраўляюся на Захад!" Брат уздыхнуў, пахітаў галавой, але ад пaeздкі не адгаворваў і на- ват даў на дарогу сякога-такога тавару.

Той парой на Дзікі Захад — а на календары быў 1853 год — ехалі іншыя толькі шукальнікі прыгоды, але й рознага кшталту прайдзіс- веты ды крыміналнікі. А таму атрымаць кулю ў лоб можна было ў любым прыдараўкім салуне. Леві пашанцавала: яго не забілі, аднак па дарозе абраўавалі. Злодзеи забралі ёсё, апрача некалькіх скруткаў палатна. Палатно прызначалася для ветразяў, і ў каліфарнійской пустэльні такі тавар нікому ня быў патрэнны.

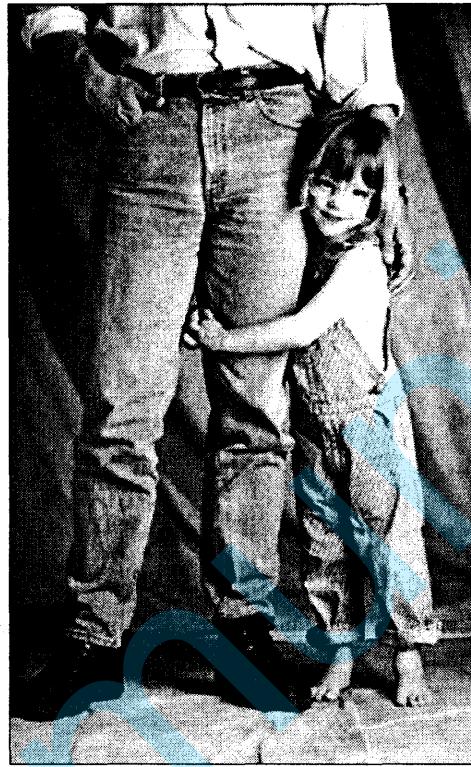
Урэшце небарака прыбіўся да золаташукальнай сябрыны і прапанаваў ёй свой тавар, паведаміўшы, што палатно не прыпускае вільгагі. Сей-той набыў тканіну, змайстраваў намёты, ды тут надарылася неверагоднае: пайшоў рэдкі ў тых мясцінах дождж, і змо- лыя каліфарніцы, прыхаптаваныя кольты, кінуліся шукаць гандляра. Але гандляр яшчэ на прапададні залевы задаў цубака і, шыбуочы па дарозе, прапаноўваў свой экзатычны тавар кожнаму стречнаму. "Што ты нам гэтую халеру праланоўваеш? Ты лепей на- гавіцаў прывязі", — парыў яму малады мэксиканец, і Леві пасыля такіх слоў задуменна пачухаў патыліцу. Золаташибальнякамі падчас працы даводзілася поўзаць на каленях, і любыя, нават самыя трывалыя, нагавіцы ў момант разыляталіся. Вось няўдалы гандляр і падумаў: а ці ня спыніць штаны з парусіны?

Не марнучу часу, Леві пад- ехалі ў бліжэйшае мястэчка, знайшоў краўца і азнаёміў таго са сваёй ідэяй. "Ты што, хлопча, звар'яцеў? Хто гэта шые штаны з такой тканіны?" — рагатнік краўец, але, калі Леві выклалаў на стол усе тыя далаіры, што меў у кішэніх, уздыхнуў і паабяцаў сышыць, дзеля съмеху, колькі штаны з калінай палатніны.

І вось нагавіцы былі спыты і вынесеныя на продаж. Мясцовы

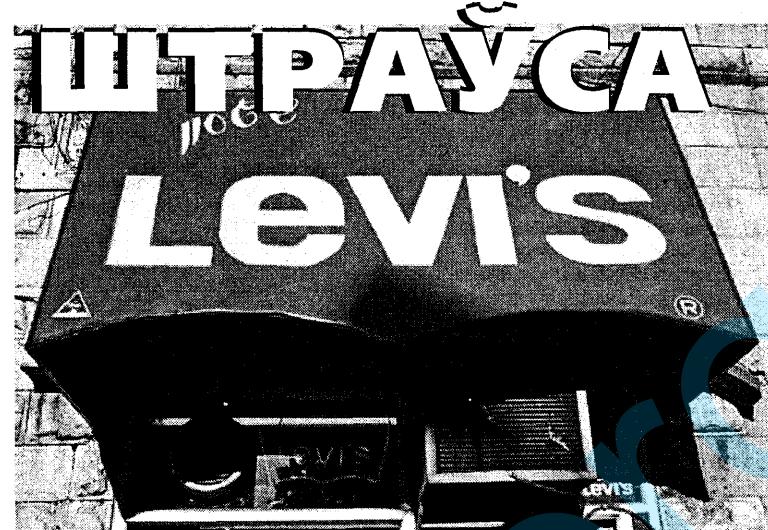
люд з такога тавару шчыра пасьмяяўся, але адзін золатаздабы- вальнік набыў сабе "ветразёўцы" і зазнаў процьму кіпінаў: "Гэй, Джон, пастава свае штаны да съя- ны і заходзь у салун!" Праз колькі месеціў Джонавы сябрукі ўбачылі, што "ветразёўцам" няма зносу і пачалі пытацца адно аднаго: дзе той хлопец, што гандлюе "жалез- нымі" штанамі?

Неўзабаве Леві Штраўс адчыніў у Сан-Францыска кравецкую май- стэрню, і сабраўшы ладна грошай, вярнуўся ў Німеччыну, каб пабрацаца шлюбам з каханай дзяўчынай. Аднак па радзіме яго чакала неспадзеўка: Генрыета ўжо была замужам, дый дзіця мела. Як по- тым высьветлілася, маці Генрыеты перахоплівала ўсе лісты, якія юнак

да-саўлаў сваёй каханай, і дзяўчына падумала, што хлопец на неё забыўся.

Леві Штраўс вярнуўся ў Штаты і кінуўся ў вір працы. Ягоная фірма Levi Strauss & Company стала выпускаць нагавіцы блакітнага колеру. У XX стагодзьдзі з-за дэмакратызацыі моды з адзенінья

золаташукальнікаў і каўбоёў джынсы ператварыліся ў апратку мильёнай і "захаплі" спачатку амэрыканскі кантынэнт, а потым і матухну Эўропу.

Ну, а вынаходнік джынсаў так і застаўся кавалерам, і памёр на самым пачатку мінулага стагодзьдзя ў 73 гады. Спадкемцы знайшлі ў ягононі стале пажоўкльныя лісты, якія пісала яму Генрыета, ды ссохлу ружу, якую дзяўчына падаравала маладому Леві, калі той выпраўляўся ў Амэрыку.

Аповед стаўся б няпоўным, калі б мы не згадалі пра лёс джынсаў у "краіне развітога сацыялізму". А лёс той быў незайдзронны, бо камуністычны ідэолагі бачылі ў іх праяву апалітычнасці і нізкапаклонства перад Захадам. У тых жа савецкіх фільмах канца 60-х — пачатку 70-х усе мярзотнікі наслід джынсы; у нашым маладым Наваполацку ў джынсах нельга была хадзіць у школу і нават на скокі: ля ўваходу на танцплошчу "джынсавікоў" хапала міліцыя. Сёньня таму цяжка дадзіць веры, але гэта было, і гэта на выкінуды з гісторы.

Джынсы за брэжнёўскім часам былі ня проста моднай апранахай, але пэўнымі знакамі, съведчынствам прыналежнасці іхніх "носьбітаў" да адметнай ка- сты. Каштавалі яны вялікіх грошай, дый набыць іх, нават пры на- яўнасці патрабнай сумы, было няпроста. Праўда, калі на пачатку сэмдзясятых за "Левісамі" ездзілі ў Вільню (каштавалі яны там 80—

лесівічны пралёт. Съведкі кажуць, што побач зі целам ляжыць акуратна зашнураваны чарапік. Чар- равік саскокава з наргі ў час съмерці генія. Менавіта гэта дэ- таль мянэ ўражжае, жахае і зноў і зноў вяртае ў атмасферу трагедыі.

2001. ФЯДУТА Й ГОНАР

Грамафоністы журналюга Фядута — ружавашчокі цэнтэр жывой вагі — ганарыцца, што за СССР выслужваўся ў камсамоле. Мала таго, заклікае ганарыцца і ўсіх асцніх сяброву пра камуністычнай партыі, кшталту рэктара Казуліна. Ведаю, захаваліся рэлікты, якія ганарацца службою ў СССР гестапа. Прайграли вайну, а ганарацца. І ганарыцца ў сабе ціхенька той Шурык Фядута. Дык не, вылизніць на старонкі часопісаў і газэтаў, што выдаюцца за грантаўскую далаіру, і піша пра свой камсамольскі гонар. Некарэктна.

2001. КІСЬЛІЦЫНА Й ШЭКСЬПІР

Ганна Кісьліцына, Адамовічава сваячка, параўноўвае сеі Адамчыкаў і Адамовічаў у беларускай літаратуре з сям'ямі Мантэскі і Капулец з шэкспірскай драмы. Добра, што я з Ганнай даўно перажыў век Рамэа і Джульеты, але нашыя дзеци ў пляменынкі падрастаюць.

Навіны за тыдзень
Вежа разбураеца

Студыя Eternal Art выпусціла апошні альбом гомельскага ангельскамоўнага рок-гурту Gods Tower, які нядыўна вырашыў са- мараспусьціцца. Зрешты, чуткі пра хуткі развал гэтай культавай метал-каманды ходзяць ледзьве- ня з часу ейнага заснавання, аднак гэтым разам інфармацыя па- цыўвяржджаецца реальнымі сихо- дамі клявішніка й басіста. Прычынаюю распуску стала хвароба лідэра гурту, аўтара ягонай музыкі Аляксандра Ўракава, які ле- тасць нават спрабаваў скончыць жыццё самагубствам. Апошні кампакт-дыск Gods Tower мае назоў Abandon All Hope, што ў пе- ракладзе пазначае "Пакінь усяля- кую надзею".

Анталёгія ў "Саламеі"

Гарадзенскі часопіс для жан- чынаў "Саламея" пачаў друка- ваць на сваіх старонках анталё- гию беларускай жаночай пазі. Складу яе мужчына — паэт і мо- вазнаўца, аўтар "НН" Юрас Паш- цопа. У першым выпуску анталёгіі з'яўшчыны творы паэтак XIX ст. і нашаніўскіх пары, у тым ліку Констанцыі Буйлы, Ванды Лявіц- кай, Зосыкі Верас і Купалавай жонкі Ўладзіславы Станкевічанкі. Б.Т.

Сучаснікі

Адам Глобус

1963. ТАРАС І КАТЛЕТА

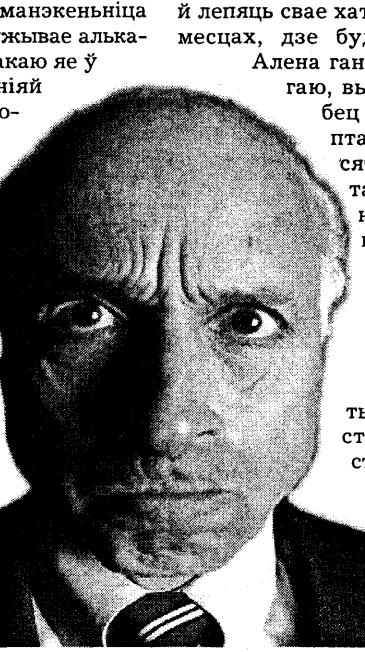
Гуляю з Віталькам Таракам (цяпер супрацоўнік Беларускай службы Радыё Свабода) у дзвіне, калі гурбы вугалі. Выходзіць мая маці з талерачкай, на якой ляжыць гарачая, толькі з панівы, катлета з лустай хлеба. "Валодзя, хадзі зъвеж катлету". "Не хачу-у-у". Тоўсты Віталька падбягае да сваёй маці і кажа: "У Адамчыку мама добрая, на вуліцу катлету выносиць, а ты мне ў дома катле- та не дашёш".

1991. ЯКУБОВІЧ І ГНОЙ

"У беларусаў увесь гумар зводзіцца да гісторый пра гаўно", — кажа фэльетаніст Павал Якубовіч і тут жа ў распавядзе гісторыю, як яму па вілікім блаце дастаюць квіткі ў цырку на першы раз, як прыходзіць ён з сынам Лёшам, як выбягаюць тыгры, як найбліжшая звязруга падбягае да іх і на- кладае вялізную кучу. Дрэсіроў- чык адно прысыпае гной пілавін- ным, і даводзіцца да антракту. А потым Якубовічы вяртаюцца дахаты і

МАРКАВА Й ЧОРНЫЯ ВАСЬМЁРКІ

Маладзенская манэкеніца Кася Ганчарова злouжывае аль- голем. Зранку сустракаю яе ў бары з кумпаніяй разыняволеных дзеце- коў. Яны п'юць ка- някія, я — ка- ву. "Толькі не кажы- це маёй маме," — просіць Кася. Я и не кажу. А праз тыдзень даведваю- ѿ, што Кася, пасвярдзіўшысѧ зъ дзеце- коў, кідаецца ў вакно й ламае шыю. Кася съ- ходзіць 8 сакавіка. І ў гэты ж жаночы дзень наш съв- пакідае гені- яльная паэтка й пераклад- чыца Веры Маркава. Касі — 18, Марка-

2001. КУПАЛА Й ЧАРАВІК

Самым драма- тичным забой- ствам-самазабой- ствам для белару- саўлаў у XX ст. за- с т а е ц а съмерці Янкі Купалы ў маскоўскім гатэлі. Купала ляліцца ў

Бязылтасная расправа з дыктатурай

фельетон

Даўно хадзілі чуткі, што апазыцыя рыхтуе да выбараў нейкі хітры і каведны плян, сапраўдны ўдар падых дыктатуры. Дык вось, ціпер мне як найбольш дасьведчанаму пасыльдёнаму сбрую аб'яднанай і самараднай апазыцыі загадана запусьціць яго ў дзеяньне.

Перамога на выбарах — не салодкія мрой, дзеля гэтага трэба ўсім самахвярна і няспынна праводзіць кампанію ў падтрымку — не пужайцеся — Аляксандра Лукашэнка.

Бо вы толькі ўявіце, якая начеца адрасьца адрозу з двух флянгau усяго за аднаго нармалёвага кандыдата.. Вядома, такога ў гісторыі палітычных рухаў не было, але пра выключныя шляхі Беларусі гаворка пайдзе іншым разам.

Нам траба быць моцнымі і непахіснымі. Нашы руکі будуть выкручваць, а галава біць аб асфальт, нас будуть цягаць па кэпэзам і звольняць з працы.. Няшмат застанецца ў шэрагу, але мы павінны ўпарты паўтараць: "Лукашэнка — наш прэзыдэнт".

Вядома, што пачаум у адказ:

— Заткніцеся! Вас ніхто ня просіць галасаваць за Лукашэнку.

— Вы, ілжывыя псы, галасуйце за сваіх прадажных кандыдатаў!

— (У мэгабон) Мітынг у падтрымку Лука-

шэнкі дазволены толькі праз тыдзень, сёньня ўсім разысьціся...

— А вам выстаўляць на від партрэт таварышча Лукашэнкі забаронена!

— Нязнаная па сваім цынізме і подласці агітация.

— Ня верце ім, яны гавораць не ад шчырата сэрца, гэта ж проста съмешна. Толькі паглядзіце, хіба з таким тварам можна галасаваць за Лукашэнку?! — і тут Замяталін вырве сэрца з грудзей і павядзе народ да сапраўднага выйсьця (г.з. "Final Exit").

Але галоўнае — не звяртаць на ўсё тое увагі і далей агітаваць за Лукашэнку, тым больш, што рабіць гэта мы здолеем лепей, чым улада.

Электарат мала што разшаволіць, ён додуго ня будзе даваць веры:

“Не, я ня можа быць, такія людзі не пакупаюцца і не прадаюцца... Ніколі!”

Але ж у канцы ім трэ будзе вырашыць, за якога Лукашэнку галасаваць, за роднага або за нейкага там варожага, і як іх зараз расцартаваць. Такім чынам, съветлы вобраз падвоіца ў грамадзкай съвядомасыці (выбачыце за ўжыванье гэтага тэрміну, маю на ўвазе "грамадзкі").

Падчас выбараў апазыцыі варта перастаць быць апазыцыяй, а толькі пазыцыяй "За". Нам няма чаго дзяліць з электаратам, можа тады нейкі "левы" кандыдат і пралезе ў прэзыдэнты. Электарат(у) ўжо нікому(га)

не шкада... Дайце яму толькі як съслед адсъвяткаваць сваю прамогу.

Дадатковы матэрыял для электаральнага карыстання (або аргументы на кожны выпадак):

“Гісторыя памылак няробіць, тым больш два разы запар...”

“Або Пазыняк, або зноў выбірайце каго хочаце...”

“Выбяры сабе эмблему: 1, 2 або 3?

— Тры буслы, тры чмялі, тры бутылі.”

“Сябра выбарчай камісіі! Атрымай нейкае задавальненне ад сваёй працы!”

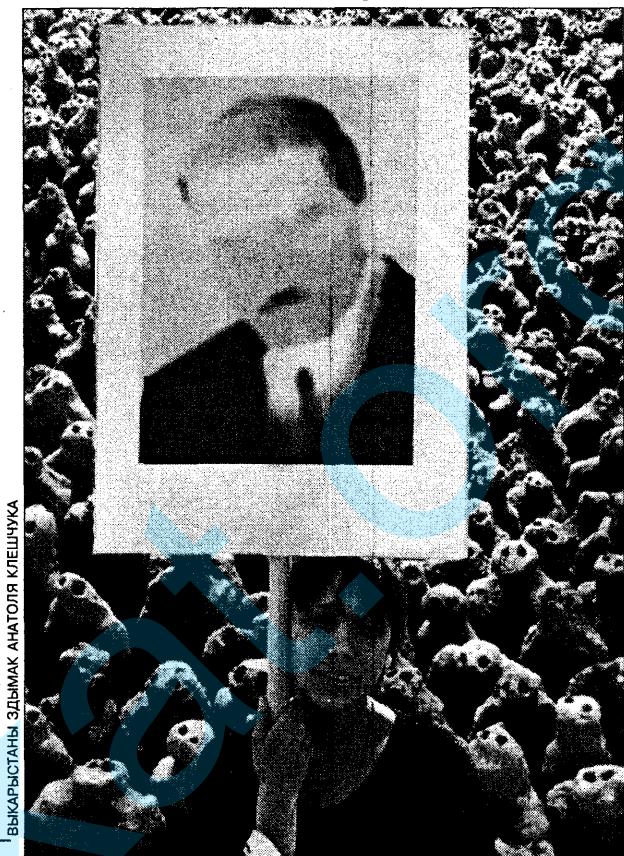
“Сыцяна — няянінная ахвяра і самая ўпартая ўздзельніца выбараў. Той, хто псуе сыцяну — той... (замест прабелу ўстаў патрэбнае слова са сваёй сыцяны)”.

“Выбары існуюць, каб рабіць нязносным нашае жыццё!”

“Ніколі не пытай суседа, за

каго ён будзе галасаваць”.

Сяржук Блізна,
пас.Ляскны пад Менскам

Выкарсткана здымак Анатоля Клейнчука

Вандроўка Рух добраі волі

Калі ў Вас натура Рабінзона і Вы прагнече прыгодаў, калі Вы жадаецце правесыці два тыдні ў кампаніі цікавых людзей і наведаць самыя экзатычныя куткі Захадняга Палесься, то гэта прапанова — для Вас!

Пешая вандроўка "РУХ ДОБРАІ ВОЛІ":

- 309 км пыльнай дарогі
- 120 гадзінай пешай хады
- 58 палескіх вёсак і 7 гарадоў
- 15 начэй жарсыці
- канцэрты і спартовыя турніры
- 150 новых сяброў

СТАРТ 5 жніўня са Століншчыны

на пытаньнях удзелу ў вандроўцы

(0162) 22-19-77 або 62897 Слава; (029) 651-29-59 Юрась

e-mail: vandrouka@tut.by

Прыватныя аўвесткі

Здароўя, поспехаў, каканьня! Маці і бабуля

іці

“Мы не адны ў Сусьвеце! І ўчора, і цяпер, і заўтра з намі Дух прыдаў і съвято Багоў”. А.Хатэнка, Kalis Pagal

Адзіны кандыдат на пост прэзыдэнта РБ — гэта Зянін Пазыняк. Адамкус

Звязка! Вячорка — разбураныя Фронту — падстайная пасёдна беларускай фігура Домаш — легітымізація рэжыму або іншай маскоўскай кратэзатуры — эміграцыйные Беларусі

Памяняю відэаплээр на аднакасцены магнітрафон з CD-прайгравальнікам у добрым стане. Т.: 502-53-19 (увечары, пасля 1.09.2001)

Змагайся за волю Бацькаўшчыны! Арганізацыя "Край". Пайджэр: (8-017)249-00-00, абл. 7315. E-mail: spa_kraj@hotmail.com. Паштовы адрас: 220037, Менск, а/c 49

кантакты

Сп.Андрэй Саган! Згубіў Вашыя каардынаты — калі ласка, адгукніцесь, бо не змагу вірнучь тое, што вінен. Віталь Станішэўскі. 220107, а/c 150. Т.: 213-43-52

Шукаю аднадуміця з паганскім съветаполігідам. Хава продкам! 225710, Пінск-1, а/c 31

Усім, хто мене ведае — у гэтае лета я буду дома! Алеся Вольны

Запрашаем наведаць сайт беларускіх нацыяналістаў: www.spa-kraj.org

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНай АВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукую Вашу аўвестку (як больш за 15 слоў) бясплатна. 220050, Менск, а/c 537

Тэкст

Імя і прозывіща
Адрес, тэлефон

кнігі, музыка

Набуду літаратуру пра съветалогіяд, міталёгію, культуру й побыт славянаў. 225710, Пінск-1, а/c 31

Прадад CD "Вольныя танцы", "Новая альтэрнатыва", "M" №1. 225710, Пінск-1, а/c 31

Замаўлініце і чытайце "Голос Краю" — газету беларускіх нацыяналістаў. Адрас рэдакцыі: 220037, Менск, а/c 49

крамяні

Крамяні для АКВ. Дапамажы сабе САМ! Лекавыя якасці ад маци-эмілі і ніякі хімі!!! Ад Вас — капэрта са зв/a+купон б/а. 246008, Гомель-8, а/c 9

падарунак

Прымі ў падарунак бел-чырвона-белы сцяг любых памеру. 225710, Пінск-1, а/c 31

Прымі ў падарунак пэўную колькасць беларускага савыдзяту. Гарантую яго далейшае распаўсюджаныне. 225710, Пінск-1, а/c 31

Прымі ў падарунак "100 лукашыкаў". Буду распаўсюджваць беларускую сымболіку да інш. 212022, Марінёў, вул. Касманаўтаў, 26-32. Святлані

кватэра

Здымем аднапакаёку ў Менску для маладой сям'і. Магчымія перадаплаты, парадак гарантуюцца. 262-07-70

памяшканье

Здымі памяшканье да 20m² з тэлефонам пад кніжны склад у Фрунзенскім раёне Менску. Пэйдж. 211-85-85, абл. 8294

прачальная машина

Прадаю пральную машыну-аўтамат нямецкай вытворчасці. Крыху б/у, у добрым стане, гарантія. Т.: 221-14-66

праца

Дапамагу ў вырабе любых металаконструкцый. Выканана даручнікі ў Гомелі. 246008, Гомель-8, а/c 9

Дапамагу пачаць свою працу ў хадзе (не распаўсюджаныне). Прыбытак ад 200 у.а. Нескладані! Могуць усе! Ад Вас капэрта са зв/a+купон б/а: 22089, Менск-89, а/c 122

Сабачья гісторыя

Адзін сабака трапіў на той съвет. Ідзе па тым съвеце, любуецца Гражданамі. А самы кучаравы Граждан і пытаецца: "А вы тут как, по художественной части орудуете или по пионерской путёвке?"

Адзін сабака трапіў на падарунак. А там чэрці смалу ў тазіках вараць, а сярод іх ходзіць Граждан і крычыць: "Даеш пяцігодку за牠ы гады!"

Адзін сабака трапіў на банкет. Хацеў выпіць із кукасіць, а лысы Граждан яму і кажа: "Піва адпускаеца толькі членамі прафсаюзу і нежанатымі кавалерамі ордэна Чырвонай зоркі..."

Адзін сабака трапіў пад трамвай. Трамвай сышоў з рэек і перакуліўся. Праз разъбітае акно на асфальт вывалиўся Граждан і, убачыўши сабаку, закрычаў: "Цяпер я не змагу жаніцца, як нармалыны чалавек. Усе будуть казаць, што на трамваях ездзіць на ўмёю..."

Адзін сабака трапіў пад канализацию. Хацеў вылезыць на белы съвет, ды раптам чуе голас Граждана: "Жыць застанешся. Жыць застанешся..."

Віктар Шніп

Прадаю:

Кнігі — пошук, кансультаты, літаратура пад замову. У.Арлоу "Адкуль наш род"; У.Арлоу, Г.Сагановіч "Дэсяць вякоў беларускай гісторыі"; У.Арлоу "Сымбаль Бацькаўшчыны"; В.Быкаў "Крыжовыя шлях"; К.Тарасаў "Памяць пра легенды"; М.Ермаловіч "Беларуская дзяржава ВКЛ"; Энцыклапедыя "Хто ёсьць хто сирод беларусай съвету"; М.Раманюк "Беларускія крэкі"; А.Белы "Хроніка беларусі"; М.Эртыка ВКЛ (кніга і камплект); М.Анімлападыстай "Атэксціны"; "Беларускі рок-н-рол"; Л.Вольскі "Фотаальбом"; Адам Глебус "Скрыжаваны"; А.Туровіч "Корпус" і інш.

Тэл. 229-27-89 — Алеся (з 11.00 да 21.00)

Хто верыць у Сына, мае вечнае жыццё, а хто ў Сына на верыць, на іх убачыць жыццё, але гэней боксы будзе на ім. Іван. 3, 36: БЕЛАРУСКАЯ ЕВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА

Набажэнствы штодзядзелю ў Менску з 10-и: Любімава 21-56, т. 279-71-31, 270-89-87; штодзядзелю ў Асіповічах з 17-и: Леніна 40, т. 20-840; штодзядзелю ў Барысаве з 18-и: Ватуціна 38-45, т. 54-